

WYMAGANIA EDUKACYJNE

PROGRAM NAUCZANIA: OB LICZA EPOK - WSiP (zakres podstawowy i rozszerzony)

Opis wymagań w zakresie wiedzy i umiejętności

Obowiązkiem każdego ucznia jest sumienne przygotowanie się do lekcji języka polskiego, posiadanie zeszytu przedmiotowego, podręcznika lub tekstów wskazanych przez nauczyciela. Uczeń ma prawo dwa razy w semestrze zgłosić nieprzygotowanie do lekcji języka polskiego. O nieprzygotowaniu uczeń jest zobowiązany poinformować nauczyciela przed rozpoczęciem lekcji.

Warunkiem koniecznym do omawiania tekstów kultury jest ich znajomość w zakresie wymaganym przez nauczyciela. Uczeń zawsze musi znać tekst (przeczytał go we fragmentach lub w całości – tak jak polecił nauczyciel), w przeciwnym wypadku analiza i interpretacja nie przyniosą oczekiwanych efektów. Ponadto dyskwalifikowane są wszelkie prace przygotowane na zasadzie „kopiuj – wklej” lub będące kompilacją cudzych prac.

Priorytety nauczania:

1. prace z analizy i interpretacji tekstów kultury (2 część arkusza maturalnego z języka polskiego);
2. prace z rozumienia tekstu literackiego, popularnonaukowego i publicystycznego (1 część arkusza maturalnego z języka polskiego);
3. ogólnopolskie olimpiady przedmiotowe i konkursy przedmiotowe o zasięgu wojewódzkim lub ponad wojewódzkim;
4. sprawdziany z historii i teorii literatury;
5. sprawdziany ze znajomości tekstów kultury;
6. aktywność;
7. odpowiedzi ustne;
8. sprawdziany diagnozujące przygotowanie do lekcji;
9. recytacja utworów;
10. prace domowe.

1. CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU NAUCZANIA

Program nauczania języka polskiego w liceum ogólnokształcącym i technikum opiera się na założeniach nowej podstawy programowej:

(Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia – Dziennik Ustaw z 2 marca 2018 r., poz. 467).

Program nauczania języka polskiego *Oblicza epok* opisuje koncepcję pedagogiczno-metodyczną, stanowiącą fundament pakietu edukacyjnego, w którego skład wchodzi siedem tomów podręcznika (po dwa dla klasy pierwszej, drugiej i trzeciej oraz jeden dla klasy czwartej) wraz z kompletem pomocy metodycznych. Zawiera materiał nauczania przygotowany do realizacji w liceum ogólnokształcącym na 4. godzinach lekcyjnych (zakres podstawowy) i 6. godzinach lekcyjnych (zakres rozszerzony) tygodniowo, co daje ok. 180 (120 P + 60 R) godzin rocznie. Natomiast dla technikum ustawa przewiduje układ: 3 + 3 + 3 + 3 + 4 godziny tygodniowo (16 godzin, tak jak w liceum, ale w pięcioletnim okresie nauczania).

Najważniejszym elementem proponowanego modelu kształcenia polonistycznego jest **tekst literacki** – wokół niego są zogniskowane wszelkie działania uczniów i nauczyciela. Celem pracy z tekstem jest zaś w głównej mierze rekonstrukcja zawartych w nim sensów, prowadząca nie tylko do wzbogacenia wiedzy o określonym wytworze ludzkiej kultury, lecz także do zrozumienia historii literatury i dziejów kultury jako procesu oraz dostrzeżenia zewnętrznych kontekstów wpływających na ten proces i związków między utworami. Czytanie, analizowanie i interpretowanie literatury przez uczniów ma również służyć rozumieniu rzeczywistości pozaliterackiej, jej związków z kulturą i literaturą oraz ich wpływu na rzeczywistość społeczną i życie jednostek. W proponowanym modelu kształcenia ważne jest również ukazanie uniwersalizmu myśli ludzkiej na przestrzeni wieków, powtarzalności motywów i tematów w różnych tekstach kultury. Dlatego tekst z epoki jest ujmowany w sposób **kontekstowy** i często **intertekstualny** – występuje w otoczeniu zewnętrznych kontekstów oraz w związkach z innymi tekstami literackimi epoki i dziełami sztuki (obrazem, plakatem, rzeźbą, filmem, spektaklem teatralnym, utworem muzycznym itp.). Rozumienie tekstu literackiego jest w tym programie kształcone na różnych poziomach: dosłownym, metaforycznym, symbolicznym, a także aksjologicznym – osobną część omawiania tekstu zajmują zagadnienia dotyczące wartości i **postaw**. Ich rozpoznawanie w tekście i ocenianie ma na celu wykształcenie u uczniów pożądanego systemu wartości – opartych na fundamencie klasycznych wartości europejskich: prawdy, dobra i piękna. Lektura aktualizująca teksty dawne w ich aksjologicznych interpretacjach służy zatem kształtowaniu postaw i zachowań, u których podstaw leżą szacunek dla innego człowieka oraz dobro wspólne – społeczeństwa (w tym lokalnego) i ojczyzny.

Układ treści programowych jest wyznaczony przez porządek historycznoliteracki – uczniowie rozpoczynają kształcenie od poznawania tekstów najstarszych, kończą na czytaniu utworów współczesnych. Chronologia stanowi jednak jedynie punkt odniesienia i ma sens porządkujący. Rozumienie treści dawnych utworów i procesu historycznoliterackiego jest ujmowane z perspektywy współczesności. Dlatego uczeń powinien utwór dawny przede wszystkim „przełożyć” na język współczesny – zrozumieć treści, które nie mają charakteru specyficznie historycznego. Dopiero w dalszej kolejności może odkrywać historyczne sensy tekstu. Zadanie nauczyciela w tym programie nie może zatem sprowadzać się jedynie do nauczania historii literatury. Ważniejsze jest docieranie do istoty poruszanych w utworze zagadnień, z wykorzystaniem chronologii jako narzędzia pomocniczego. Taka organizacja materiału umożliwia ukazanie najważniejszych źródeł kultury śródziemnomorskiej oraz zwrócenie uwagi na wielowiekowy dialog kulturowy, w którym uczestniczą wypowiedzi artystyczne z różnych epok. Uczeń, zakorzeniony we współczesności i z rzadka wykraczający poza jej horyzont poznawczy, zyskuje ponadto szansę skonfrontowania swojego sposobu postrzegania i opisywania świata z odmiennymi kreacjami rzeczywistości utrwalconymi w literaturze. Może także dokonać próby ich krytycznej – choć rozumiejącej – oceny. W tych działaniach będą pomocne teksty współczesne, uwypuklające kumulacyjny charakter polskiej i europejskiej kultury oraz stanowiące łącznik między tradycją literacką a teraźniejszością. Teksty te zostały dobrane tak,

aby wielowymiarowo zilustrować wymianę myśli między epokami, zarówno fascynację osiągnięciami poprzedników (np. *Widzenie katedry w Chartres* Juliana Przybosa), jak i polemiczny stosunek do głoszonych przez nich idei (np. *Ofiarowanie* Gustawa Herlinga-Grudzińskiego wobec biblijnej historii Abrahama i Izaaka). Najwięcej owych nawiązań znalazło się w klasie pierwszej, żeby ułatwić uczniom odczytanie tekstów szczególnie trudnych w odbiorze (najbardziej czasowo oddalonych od współczesnego czytelnika).

Skuteczność procesu dydaktycznego wzrasta dzięki wykorzystaniu w kształceniu polonistycznym tekstów kultury reprezentujących inne dziedziny sztuki niż literatura. Reprodukcje i fotografie nie są bowiem traktowane w cyklu *Oblicza epok* jak ornamentacyjna ikonografia, lecz stanowią ważne dopełnienie treści przekazywanych przez utwory literackie: dopowiadają ich sensy, dyskutują z nimi, prowokują do aktualizowania ich treści, stawiania pytań. W zrozumieniu dawnej literatury szczególnie pomaga uczniom wizualizacja wykorzystująca współczesne dzieła sztuki (plastyczne, teatralne, filmowe) – gdyż sprzyja ukazaniu związków między tradycją a współczesnością. Również dzieło sztuki reprezentatywne dla epoki pozwala unaocznić świat ważnych wówczas wyobrażeń czy wskazać dominujące wtedy wartości. Dzieło zestawione z tekstem literackim, zwłaszcza współczesne, zwraca ponadto uwagę na relacje intersemiotyczne między różnymi dziedzinami sztuki oraz na dialog, który ze sobą toczą twórcy z kolejnych epok. Wśród nieliterackich tekstów kultury są też obecne wypowiedzi filozoficzne, popularnonaukowe, publicystyczne i krytyczne, o różnym stopniu trudności. Różnorodność tekstów włączonych w obszar zainteresowań ucznia służy budowaniu przez niego wieloaspektowego i pozbawionego jednostronności spojrzenia na omawiane problemy. Szczególne miejsce wśród tekstów omawianych na poziomie rozszerzonym zajmuje esej – gatunek z pogranicza literatury, łączący walory literackie z elementami dyskursu retorycznego, naukowego i filozoficznego.

Program integruje zagadnienia z zakresu kształcenia literacko-kulturowego oraz językowego. Dzieło literackie jest w nim bowiem traktowane jako specyficzny rodzaj wypowiedzi językowej, stąd inspiracją do omawiania określonego problemu związanego z komunikacją i językiem często staje się konkretny fragment utworu literackiego. Kształcenie językowe w takich przypadkach jest zorientowane funkcjonalnie i służy pogłębieniu umiejętności interpretacyjnych uczniów, pomaga w odczytaniu głębokich sensów dzieła. Jego elementem jest także obudowa tekstów literackich, zwłaszcza z epok dawnych – każdy utwór jest opatrzony starannymi przypisami, które wyjaśniają np. sensy archaizmów, dialektizmów, słownictwo specjalistyczne itp. W programie zostały wyeksponowane te treści, które są związane z funkcjonowaniem języka jako narzędzia komunikacji międzyludzkiej oraz jako czynnika integrującego wspólnotę językową. Kształcenie językowe ma w programie także sens wychowawczy – zwiększa odpowiedzialność za własne wypowiedzi, uwrażliwia na piękno mowy ojczystej, kształtuje postawy kultury wypowiedzi i utrwała posługiwanie się poprawną polszczyzną. Niemniej ważne są również obserwacje kształtu językowo-stylistycznego różnych tekstów, służące doskonaleniu umiejętności konstruowania własnych wypowiedzi.

2. CELE KSZTAŁCENIA – WYMAGANIA OGÓLNE

Cele nauczania i wychowania są ściśle powiązane, a ich realizacja opiera się na refleksyjnym i twórczym kontakcie z różnymi tekstami – zarówno literackimi, jak i nieliterackimi. Pozwalają one uczniowi wzbogacać wiedzę o kulturze, o świecie i o ludziach, a w konsekwencji – także o nim samym. Zarysowują sylwetkę absolwenta szkoły ponadpodstawowej jako człowieka twórczego, wrażliwego na innych ludzi – a zwłaszcza na ich odmienną – uznającego wartość tradycji, w tym tradycji narodowej, i wykorzystującego ją do zrozumienia współczesności, posługującego się uniwersalnym kodem kultury europejskiej. Realizacja owych celów jest nie tylko efektem dydaktycznego oddziaływania nauczyciela, lecz w równym stopniu wynika z własnej aktywności poznawczej ucznia i jego pasji samokształcenia, mającej źródło w naturalnej ciekawości świata. Dostrzeżenie tego faktu jest niezwykle istotne – jedynie uczeń traktowany podmiotowo będzie gotów do wzięcia odpowiedzialności za własny rozwój i swoją edukacyjną przyszłość.

I. Kształcenie literackie i kulturowe

Kompozycja materiału literackiego w *Obliczach epok* w przejrzysty sposób prezentuje dorobek wcześniejszych czasów, a twórców oraz ich odbiorców ukazuje jako spadkobierców spuścizny przodków. Ułatwia to kształtowanie u ucznia postawy szacunku wobec przeszłości i pozwala na ukazanie jej wpływu na budowanie tożsamości narodowej i kulturowej każdego człowieka.

Zgodnie z zapisami podstawy programowej wymagania ogólne w zakresie kształcenia literacko-kulturowego powinny koncentrować się wokół:

- kształtowania dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej uczniów;
- rozumienia historii literatury i dziejów kultury jako procesu, a także dostrzegania roli czynników wewnętrznych i zewnętrznych wpływających na ten proces;
- rozumienia konieczności zachowania i rozwoju literatury i kultury w życiu jednostki oraz społeczeństwa;
- rozróżniania kultury wysokiej i niskiej, elitarnej i popularnej oraz dostrzegania związków między nimi;
- znajomości wybranych utworów z literatury polskiej i światowej oraz umiejętności mówienia o nich z wykorzystaniem potrzebnej terminologii;
- kształtowania różnorodnych postaw czytelniczych: od spontanicznego czytania do odbioru opartego na podstawach naukowych;
- kształcenia umiejętności czytania, analizowania i interpretowania literatury oraz innych tekstów kultury, a także dostrzegania ich wzajemnej korespondencji;
- kształcenia umiejętności świadomego odbioru utworów literackich i tekstów kultury na różnych poziomach: dosłownym, metaforycznym, symbolicznym, aksjologicznym;
- kształcenia umiejętności rozumienia roli mediów oraz ich wpływu na zachowania i postawy ludzi, a także krytycznego odbioru przekazów medialnych oraz świadomego korzystania z nich;
- budowania systemu wartości na fundamencie prawdy, dobra i piękna oraz szacunku dla człowieka;
- kształcenia umiejętności rozpoznawania i wartościowania postaw budujących szacunek dla człowieka (np. wierność, odpowiedzialność, umiar) oraz służących budowaniu wspólnot: państwowej, narodowej, społecznej (np. patriotyzm, sprawiedliwość, obowiązkowość, szlachetność, walka, praca, odwaga, roztropność).

II. Kształcenie językowe

Absolwent liceum ogólnokształcącego i technikum powinien być świadomym użytkownikiem języka. Powinien umieć funkcjonalnie wykorzystywać wiedzę i umiejętności – do skutecznego komunikowania się z innymi ludźmi, do odczytania sensów tekstów literackich i nieliterackich oraz do formułowania własnych wypowiedzi. Zatem kształcenie językowe w programie *Oblicza epok* utrwała przekonanie, że wiedza o języku jest przydatna w różnych sytuacjach życiowych.

Zgodnie z zapisami podstawy programowej wymagania ogólne w ramach kształcenia językowego koncentrują się wokół:

- pogłębiania funkcjonalnej wiedzy z zakresu nauki o języku;
- wzbogacania umiejętności komunikacyjnych, stosownego wykorzystywania języka w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
- funkcjonalnego wykorzystywania wiedzy o języku w odczytaniu sensów zawartych w strukturze głębokiej tekstów literackich i nieliterackich;
- świadomego wykorzystywania działań językowych w formowaniu odpowiedzialności za własne zachowania językowe;
- uwrażliwiania na piękno mowy ojczystej, wspomagania rozwoju kultury językowej, doskonalenia umiejętności posługiwania się poprawną polszczyzną.

III. Tworzenie wypowiedzi

W liceum ogólnokształcącym i technikum są rozwijane uczniowskie umiejętności tekstotwórcze i retoryczne, których naukę zapoczątkowano w klasach 4–8 szkoły podstawowej. Program *Oblicza epok* zakłada ich doskonalenie m.in. poprzez:

- polecenia do utworów literackich i tekstów kultury, wymagające od ucznia formułowania własnych odpowiedzi, opinii, ocen, tez, uzasadnień, komentarzy na dany temat w określonej formie, zarówno ustnej, jak i pisemnej;
- zadania związane z określaniem funkcji środków stylistycznych w tekstach cudzych, kształtujące umiejętność ich wykorzystania w tekście własnym;
- specjalnie dobrane teksty o charakterze retorycznym, pozwalające rozwijać uczniowskie kompetencje tekstotwórcze związane m.in. z wyszukiwaniem środków retorycznych i określaniem ich wpływu na odbiorcę, argumentowaniem, wnioskowaniem (na poziomie rozszerzonym zarówno dedukcyjnym, jak i indukcyjnym), stosowaniem zasad kompozycji retorycznej;
- zadania dotyczące tworzenia własnego tekstu w formach gatunkowych wskazanych w podstawie programowej, w szczególności wypowiedzi argumentacyjnej, szkicu interpretacyjnego i szkicu krytycznego.

Zgodnie z zapisami podstawy programowej wymagania ogólne w zakresie tworzenia wypowiedzi koncentrują się wokół:

- doskonalenia umiejętności wyrażania własnych sądów, argumentacji i etycznego udziału w dyskusji.
- wykorzystania kompetencji językowych i komunikacyjnych w wypowiedziach ustnych i pisemnych;
- kształcenia umiejętności formułowania i uzasadniania sądów na temat dzieł literackich oraz innych tekstów kultury;
- doskonalenia umiejętności retorycznych, w szczególności zasad tworzenia wypowiedzi spójnych, logicznych oraz stosowania kompozycji odpowiedniej dla danej formy gatunkowej;
- rozwijania umiejętności tworzenia tekstów o wyższym stopniu złożoności.

IV. Samokształcenie

Program *Oblicza epok* zawiera propozycje samokształceniowych zadań projektowych, prezentacyjnych i syntetyzujących, odnoszących się do problematyki omówionych utworów. Wymagają one od ucznia podjęcia samodzielnych działań indywidualnych lub grupowych na wielu płaszczyznach – począwszy od zgromadzenia potrzebnych materiałów i ich uporządkowania, poprzez przygotowanie pracy w określonej formie, a skończywszy na prezentacji efektów. Zadania te pogłębiają wiedzę o epokach literackich, a także uczą szacunku dla cudzej własności intelektualnej, wymagają bowiem rzetelnego opisanie źródeł informacji wykorzystanych w pracy, stosowania cudzysłowów, przypisów i odsyłaczy. Natomiast zachęceniu ucznia do systematycznego uczenia się służą bloki powtórzeniowe po kolejnych epokach literackich.

Zgodnie z zapisami podstawy programowej wymagania ogólne w zakresie tworzenia wypowiedzi koncentrują się wokół:

- rozwijania umiejętności samodzielnej pracy intelektualnej oraz zainteresowań humanistycznych;
- doskonalenia umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji, w tym literatury naukowej i popularnonaukowej, słowników, zasobów cyfrowych, oceny ich rzetelności, wiarygodności i poprawności merytorycznej;
- kształcenia nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania oraz syntezy poznanego materiału;
- wyrabiania nawyku samodzielnej, systematycznej lektury;
- rozwijania uzdolnień i zainteresowań poprzez udział w różnych formach aktywności intelektualnej i twórczej;
- umacniania postawy poszanowania dla cudzej własności intelektualnej.
- rozwijania umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną w poszukiwaniu, porządkowaniu i wykorzystywaniu pozyskanych informacji.

3. TREŚCI NAUCZANIA – WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE I PRZEWIDYWANE OSIĄGNIĘCIA

Podział materiału nauczania w kolejnych klasach liceum ogólnokształcącego:

Klasa 1: Część 1. Starożytność – średniowiecze Część 2.

Renesans – oświecenie

Klasa 2: Część 1. Preromantyzm – romantyzm Część 2.

Romantyzm – pozytywizm

Klasa 3: Część 1. Młoda Polska – dwudziestolecie międzywojenne

Część 2. Dwudziestolecie międzywojenne – literatura wojenna

Klasa 4: Literatura PRL – literatura współczesna

Zgodnie z zapisami w podstawie programowej materiał od literatury starożytnej aż do literatury wojny i okupacji oraz utworów tematycznie z nią związanych musi zostać zrealizowany w klasach I–III. Klasa IV liceum ogólnokształcącego oraz IV i V technikum są w całości przeznaczone na czytanie utworów literatury po 1945 r. Treści dotyczące dwóch epok literackich (romantyzmu i dwudziestolecia międzywojennego) zostały zatem rozdzielone. Owo rozwiązanie jest podyktowane, po pierwsze, względami praktycznymi – dążeniem do równomiernego rozłożenia materiału w całym cyklu kształcenia. Po drugie, zaproponowany układ nie narusza spójności programu, wynika bowiem w logiczny sposób z niejednorodności każdej z epok, w których obrębie można dokonywać wewnętrznych podziałów problemowych. Możliwe jest oczywiście postawienie cezur w innych miejscach, tak aby zaadaptować program do wymagań nauczycieli uczących w technikach. Ponadto, ze względu na wyraźnie zarysowany układ problemowy, można zrezygnować z pewnych treści (przy zachowaniu porządku chronologicznego), by dostosować program do potrzeb i możliwości konkretnego zespołu klasowego.

Program nauczania *Oblicza epok* koncentruje się na wiadomościach i umiejętnościach, na które nacisk kładzie podstawa programowa. Zawiera wszystkie ujęte w niej treści nauczania oraz lektury obowiązkowe z poziomu podstawowego i rozszerzonego, a także propozycję lektur uzupełniających – podstawa programowa zobowiązuje nauczycieli do omówienia w każdej klasie dwóch tytułów z listy lektur uzupełniających w całości lub we fragmentach, zatem w razie potrzeby nauczyciel może wybrać, który utwór omówi z danym zespołem klasowym.

Treści wskazane w podstawie programowej zostały nieco rozszerzone, by pokazać wielowymiarowość kultury polskiej i europejskiej, a jednocześnie dać nauczycielowi dużą możliwość wyboru.

Materiał nauczania został uporządkowany według następujących zasad:

- Treści zakresu rozszerzonego wyróżniono czerwoną czcionką.
- Utwory wskazane w podstawie jako obowiązkowe oznaczono *, lektury uzupełniające (w każdej klasie obowiązkowo dwie pozycje książkowe w całości lub we fragmentach) – **, a zalecone dzieła filmowe i teatralne – ***.

KLASA 1

CZĘŚĆ 1. STAROŻYTNOŚĆ – ŚREDNIOWIECZE	
Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
Wybrane zagadnienia	

analiza, interpretacja, wartościowanie; klasyfikacje literatury; Biblia – <i>sacrum</i> i <i>profanum</i> , styl biblijny, motywy, tematy i toposy biblijne; filozofia grecka; tematy i motywy mitologii greckiej; epos antyczny i jego główne motywy; tragizm; pluralizm kulturowy; epikureizm i stoicyzm antyczny, motywy pieśni Horacego; średniowieczny plątk; średniowieczne ideały (rycerz, król, święty); dyskusja z etosem rycerza; średniowieczna satyra; <i>danse macabre</i> ; średniowieczna miłość; groteska	parafrazy i apokryfy biblijne; aluzja literacka, motywy kultury antycznej; komizm antyczny; motywy mitologii rzymskiej; archetyp w mitologii; ewolucja eposu w kulturze antycznej; teologiczna summa średniowiecza; synkretyzm rodzajowy; sztuka i architektura średniowiecza
---	---

Nauka o języku

znaki i ich rodzaje, znaki językowe; elementy aktu komunikacji językowej, funkcje tekstu; frazeologizmy biblijne i mitologiczne; oficjalna i nieoficjalna odmiana języka; teksty użytkowe; język jako system znaków; pojęcie retoryki, perswazyjne cele języka, kompozycja mowy i rodzaje argumentacji	faktyczna i magiczna funkcja języka; najważniejsze zjawiska historyczne w polszczyźnie; wnioskowanie dedukcyjne i indukcyjne
--	--

Teksty z epoki

Biblia: Księga Rodzaju* (fr.); Księga Hioba* (fr.); Księga Koheleeta* (fr.); Pieśń nad Pieśniami* (fr.); Apokalipsa świętego Jana* (fr.); Księga Psalmów* (fr.) Literatura Greków i Rzymian: Homer, <i>Iliada</i>* (fr.), <i>Odyseja</i>* (fr.); Horacy, wybrane utwory* (<i>Pieśń zimowa</i>; <i>Do Mecenasza</i>; <i>Do Pompejusza Grosfusa</i>; <i>Wzniosłem pomnik</i>; <i>Ojczyzna – okręt</i>); Parandowski J., <i>Mitologia</i>, cz. I. <i>Grecja</i>*; Sofokles, <i>Antygona</i>*; Platon, <i>Obrona Sokratesa</i> (fr.); Safona, [Wydaje mi się samym bogom równy...]; Tyrtajos, <i>Rzecz to piękna</i>... Literatura średniowiecza: <i>Bogurodzica</i>*; Dante Alighieri, <i>Boska komedia</i>* (fr.); Gall Anonim, <i>Kronika polska</i>* (fr.); <i>Kwiatki św. Franciszka z Asyżu</i>* (fr.);	Literatura Greków i Rzymian: Arystofanes, <i>Chmury</i>*; Arystoteles, <i>Poetyka</i>* (fr.), <i>Retoryka</i>* (fr.); Platon, <i>Państwo</i>* (fr.); Parandowski J., <i>Mitologia</i>, część II. <i>Rzym</i>*; Wergiliusz, <i>Eneida</i>* (fr.) Literatura średniowiecza: św. Augustyn, <i>Wyznania</i>* (fr.); Tomasz z Akwinu, <i>Summa teologiczna</i>* (fr.); Villon F., <i>Wielki testament</i>* (fr.)
---	---

CZĘŚĆ 1. STAROŻYTNOŚĆ – ŚREDNIOWIECZE

Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
<i>Lament świętokrzyski</i>* (fr.); <i>Legenda o św. Aleksym</i>* (fr.); <i>Pieśń o Rolandzie</i>* (fr.); <i>Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią</i>* (fr.); <i>Dzieje Tristana i Izoldy</i>** (fr.); [Ach, miłość...]; Wincenty z Kielczy, <i>Hymn do świętego Stanisława</i> (<i>Gaude, mater Polonia</i>)	
Teksty późniejsze stanowiące kontekst, m.in.	
Białoszewski M.*, <i>Wywiad</i>; Dukaj J., <i>Katedra</i>*; Herbert Z.*, <i>Apollo i Marsjasz</i>; Kaczmarek J.*, <i>Przechadzka z Orfeuszem</i>; Kapuściński R., <i>Podróż z Herodotem</i>* (fr.); Miłosz C.*, <i>Psalm 30</i>; Osiecka A.*, <i>Chwalmy Pana</i>; Staff L.*, <i>Odys</i>; Poświatowska H.*, [tutaj leży Izolda jasnowłosa];	Brodski J., <i>W stylu Horacego</i>; Franciszek (papież), <i>Laudato si'</i> (fr.); Herling-Grudziński G., <i>Ofiarowanie</i> (fr.); Kamińska A., <i>Powrót Hioba</i>; film <i>Siódma pieczęć</i>, reż. I. Bergman; Kubiak Z.*, <i>Mitologia Greków i Rzymian</i> (fr.); Poświatowska H., <i>Odlamałam gałąź miłości</i>; Przyboś J., <i>Widzenie katedry w Chartres</i>; Rimbaud, <i>Sezon w piekle</i>;

Szyborska W.*, <i>Żona Lota</i>; Twardowski J., <i>Malowani święci</i>	Różewicz T., <i>Brama</i>; Stachura E., <i>Pejzaż</i>; Szyborska W., <i>Psalm</i>
Przewidywane osiągnięcia Uczeń utrwała, poszerza i doskonali wiadomości i umiejętności nabyte w szkole podstawowej, a ponadto:	
• rozumie podstawy periodyzacji literatury starożytnej i średniowiecznej – I.1.1) • wykazuje się znajomością i rozumieniem omówionych tekstów – I.1.8) • rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych utworów – I.1.9) • rozpoznaje w omówionych utworach sposoby kreowania świata przedstawionego – I.1.10) • rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje ważne w antyku i średniowieczu motywy literackie i toposy, w tym m.in. miłości, śmierci, lęku, ufności, cierpienia, śmiechu, wojny oraz życia jako wędrówki, ojczyzny jako okrętu, nieśmiertelności poezji – I.1.11) • porównuje utwory literackie (np. różne wersje psalmów) – I.1.13) • przedstawia propozycje interpretacji omówionych tekstów, wykorzystując potrzebne konteksty (historycznoliterackie, historyczne, polityczne, kulturowe, filozoficzne, biograficzne, biblijne, mitologiczne, egzystencjalne) – I.1.14), I.1.15) • rozpoznaje obecne w utworach wartości, określa ich związek z problematyką tekstu – I.1.16) • rozpoznaje konwencje literackie w omawianych utworach (fantastyczną, symboliczną, groteskową) – I.1.2) • rozróżnia gatunki: epos, tragedię antyczną, pieśń, komedię, psalm, kronikę – I.1.3) • rozpoznaje literackie środki artystyczne, w tym: anafory, antytezy, epifory, epitety, metafory (także animizacje i personifikacje), paralelizmy, porównania (także homeryckie) – I.1.4) • interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego (np. w <i>Pieśni nad Pieśniami</i> czy <i>Apokalipsie świętego Jana</i>) – I.1.5) • rozpoznaje w tekście ironię (np. w <i>Psalmie Szyborskiej</i>), humor (np. w <i>Rozmowie Mistrza Polikarpa ze Śmiercią</i>), tragizm (np. w <i>Antygonie</i> Sofoklesa), patos (np. w <i>Iliadzie</i> Homera) – I.1.6) • rozumie pojęcie groteski, rozpoznaje ją w tekście (np. w <i>Rozmowie Mistrza Polikarpa ze Śmiercią</i>) – I.1.7) • analizuje, przetwarza i hierarchizuje informacje z omówionych tekstów popularnonaukowych – I.2.1)	• odczytuje tekst w jego warstwie semantycznej i semiotycznej – I.1.1) • rozpoznaje elementy tradycji w poznanych utworach – I.1.2) • rozpoznaje w utworach cechy klasycyzmu i ich funkcje – I.1.3) • rozpoznaje mitologizację i demitologizację w utworach – I.1.5) • rozpoznaje w utworach literackich konwencję turpistyczną – I.1.6) • rozpoznaje w tekście literackim inwersję i jej funkcje – I.1.8) • rozumie pojęcie archetypu, rozpoznaje archetypy i ich role w tworzeniu znaczeń uniwersalnych – I.1.9) • rozumie pojęcie parafrazy (np. <i>Ofiarowanie</i> G. Herlinga-Grudzińskiego), parodii i trawestacji (np. w <i>Chmurach</i> Arystofanesa), wykorzystuje je w interpretacji utworów – I.1.10) • porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego – I.1.11) • rozumie pojęcie aluzji literackiej, rozpoznaje aluzje (np. w omówionych utworach nawiązujących do Biblii i mitologii) i określa ich znaczenie w interpretacji utworów – I.1.12) • rozumie i określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w poznanych utworach – I.1.13) • analizuje strukturę eseju, odczytuje zawarte w nim sensy, sposób prowadzenia wywodu, charakterystyczne cechy stylu – I.2.1) • wykorzystuje teksty naukowe w interpretacji dzieła sztuki – I.2.2) • rozpoznaje nawiązania do tradycji biblijnej i antycznej w kulturze współczesnej – I.2.3) • porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty – I.2.4) • rozpoznaje i charakteryzuje główne style w architekturze i sztuce antyku i średniowiecza – I.2.5) • odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach – I.2.6)

	• rozumie proces kształtowania się systemu gramatycznego i potrafi wskazać jego elementy we fleksji, fonetyce i składni – II.1. • rozumie i wyjaśnia różnice między etymologicznym a realnym znaczeniem wyrazów – II.2.1)
CZĘŚĆ 1. STAROŻYTNOŚĆ – ŚREDNIOWIECZE	
Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony

- rozumie pojęcie *katharsis* i charakteryzuje jego rolę w kształtowaniu odbioru dzieła teatralnego – **I.2.4)**
- charakteryzuje prądy filozoficzne starożytności: idealizm, epikureizm, stoicyzm oraz średniowiecza: augustynizm, scholastykę, teodyceę, teocentryzm, tomizm – **I.2.5)**
- odczytuje omówione pozaliterackie teksty kultury, stosując odpowiedni dla nich kod – **I.2.6)**
- odróżnia dzieła kultury wysokiej od dzieł kultury popularnej, wskazuje arcydzieła – **I.2.7)**
- wykorzystuje wiedzę o języku w analizie i interpretacji omówionych tekstów i w tworzeniu własnych wypowiedzi – **II.1.1)**
- rozumie zróżnicowanie składniowe wypowiedzi złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście, wykorzystuje je w tworzeniu własnych wypowiedzi – **II.1.2)**
- rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi – **II.1.3)**
- rozumie rolę szyku w zdaniu, zjawisko inwersji i ich rolę w budowaniu znaczeń wypowiedzi – **II.1.4)**
- rozumie pojęcie stylu biblijnego, stylizacji biblijnej i archaizacji – **II.2.1), II.2.6)**
- zna, rozumie i wykorzystuje omówione biblizmy i mitologizmy, sentencje i przysłowia – **II.2.5)**
- rozumie pojęcie znaku językowego oraz języka jako systemu znaków, rozróżnia typy znaków i ich funkcje – **II.3.1)**
- zna pojęcie aktu komunikacji językowej i jego składowe – **II.3.2)**
- rozpoznaje i określa funkcje tekstu – **II.3.3)**
- stosuje zasady ortografii i interpunkcji – **II.4.1)**
- wykorzystuje składniowo-znaczeniowy charakter interpunkcji w redagowaniu własnych tekstów – **II.4.2)**
- formułuje tezy i je uzasadnia za pomocą odpowiednich argumentów – **III.1.1)**
- wskazuje i odróżnia cele perswazyjne – **III.1.2)**
- zna zasady kompozycji retorycznej – **III.1.3)**
- rozróżnia typy argumentów – **III.1.5)**
- stosuje we własnych tekstach argumentację i wnioskowanie – **III.1.6)**
- uzasadnia własne zdanie – **III.2.1)**
- świadomie buduje wypowiedź językową – **III.2.2)**
- formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje; uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji – **III.2.4)**
- rozpoznaje prozodyczne elementy stylu: akcent, rytmizację i określa ich funkcje w tekście – **II.2.2)**
- określa właściwości języka jako nośnika i przekaznika treści kulturowych – **II.2.5)**
- rozpoznaje i charakteryzuje style indywidualne poznanych dzieł i autorów – **II.2.6)**
- określa rolę języka jako narzędzia wartościowania w tekstach literackich – **II.2.7)**
- rozpoznaje i określa fatyczną i magiczną funkcję tekstu – **II.3.2)**
- określa funkcje języka – **II.3.3)**
- stosuje podstawowe zasady pisowni polskiej – **II.4)**
- odróżnia elementy stałe i fakultatywne przemówień – **III.1.1)**
- stosuje różne typy dowodzenia w wypowiedzi – **III.1.2)**
- rozpoznaje wywód o charakterze demagogicznym – **III.1.3)**
- rozróżnia ironię i cel jej zastosowania w tekście – **III.1.5)**
- sięga do literatury naukowej, żeby pogłębić wiedzę przedmiotową – **IV.1)**
- włącza się w życie kulturalne szkoły – **IV.2)**

- tworzy formy użytkowe: protokół, opinię, zażalenie – **III.2.5)**
- tworzy spójne wypowiedzi, w tym wypowiedź argumentacyjną, szkic interpretacyjny, referat, hasło encyklopedyczne, notatkę syntetyzującą, definicję – **III.2.6), III.2.10–12)**
- odróżnia streszczenie od parafrazy – **III.2.7)**
- przygotowuje różne formy prezentacji własnego stanowiska – **IV.1)**
- porządkuje informacje w problemowe całości, syntetyzuje poznawane treści – **IV.2)**

Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
• korzysta z literatury naukowej i popularnonaukowej – IV.3) • sporządza bibliografię i przypis bibliograficzny – IV.4) • dokonuje krytycznej selekcji źródeł – IV.5) • posługuje się słownikami – IV.8) • wykorzystuje multimedialne źródła informacji i korzysta z zasobów multimedialnych – IV.9) • przygotowuje i prezentuje własne projekty – IV.12)	
47 godzin ZP i 27 godzin ZR – 74 godziny (pozostałe godziny do dyspozycji nauczyciela)	
CZĘŚĆ 2. RENESANS–OŚWIECENIE	
Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
Wybrane zagadnienia	
antropocentryzm; renesansowe utopie i parenezy; twórczość J. Kochanowskiego; renesansowy humanizm w pieśniach; kryzys światopoglądowy i humanizm chrześcijański w <i>Trenach</i>; refleksja o państwie i obowiązkach obywatelskich w renesansie; nowela renesansowa; miłość, konflikt społeczny i psychologia w tragediach Szekspira; dialog Szekspira z tradycją dramatu; komedia charakterów Moliere; filozofia XVII w.; motywy polskiej poezji barokowej; poezja metafizyczna; barokowa liryka religijna i świecka; ideologia sarmatyzmu; motywy i idee epoki oświecenia; satyra oświeceniowa; sielanka oświeceniowa; oświeceniowa refleksja o państwie	<i>Treny</i> J. Kochanowskiego jako cykl; dyskusja z ideami średniowiecza w renesansie; renesansowy klasycyzm; renesansowa poezja miłosna (sonet i pieśń); makiawelizm; turpizm i groteska w renesansie; wzorzec gatunkowy eseju; kontrreformacyjny wzór świętego; metonimia, synekdocha i gradacja w wierszach barokowych; wzorzec rycerza w <i>Hamlecie</i>; wybrane prądy filozofii renesansu, baroku, oświecenia; racjonalizm oświeceniowy; sztuka i architektura renesansu, baroku i klasycyzmu
Nauka o języku	
retoryka dyskusji (językowe środki retoryczne i chwytły erystyczne); język jako narzędzie perswazji; manipulacja językowa, typy argumentów; etyka wypowiedzi i etykieta językowa; agresja i przemoc w języku; styl makaroniczny i sposób funkcjonowania zapożyczeń w polszczyźnie XVII w.; treść i zakres znaczeniowy wyrazu, znaczenia nieostre; słowa wieloznaczne; słowa neutralne i wartościujące; styl językowy; stylizacja i jej rodzaje	wywód demagogiczny, sarkazm i rubaszość w tekście; ironia użyta w celu parodystycznym i satyrycznym
Teksty z epoki	

Literatura renesansu: Kochanowski J., <i>Pieśń IX</i> ks. I*, <i>Pieśń V</i> ks. II*, inne wybrane pieśni* (<i>Pieśń o dobrej sławie</i>, <i>Pieśń o cnocie</i>, <i>Pieśń o spustoszeniu Podola</i>), <i>Odprawa posłów greckich</i>*, <i>Psalm 13</i>*, <i>Psalm 47</i>*, <i>Tren IX</i>*, <i>Tren X</i>*, <i>Tren XI</i>*, <i>Tren XVI</i>, <i>Tren XIX</i>*; Skarga P., <i>Kazania sejmowe</i>* (fr.); Szekspir W., <i>Romeo i Julia</i>*; Boccaccio G., <i>Sokół</i>**; Modrzewski A.F., <i>O poprawie Rzeczypospolitej</i>** (fr.); Rej M., <i>Żywot człowieka poczciwego</i>** (fr.); Mirandola P. della, <i>O godności człowieka</i> (fr.) Literatura baroku: Moliere, <i>Skąpiec</i>*; Morsztyn J.A., wybrane wiersze* (<i>Redivivatus</i>, <i>Na koszulę brudną</i>, <i>Cuda miłości. Sonet</i>, <i>Niestatek</i>); Naborowski D., wybrane wiersze* (<i>Na oczy królowy angielskiej...</i>, <i>Krótkość żywota</i>; <i>Na toż</i>); Pasek J.Ch., <i>Pamiętniki</i>* (fr.); Sęp Szarzyński M., wybrane wiersze* (<i>Sonet IV. O wojnie naszej...</i>, <i>Sonet V. O nietrwałej miłości rzeczy świata tego</i>); Szekspir W., <i>Makbet</i>*; Cervantes M., <i>Don Kichote</i>** (fr.); Pascal B., <i>Myśli</i> (fr.)	Literatura renesansu: Kochanowski J., <i>Treny</i> (jako cykl poetycki)*; Montaigne M., <i>Próby</i>* (fr.); Rabelais F., <i>Gargantua i Pantagruel</i>* (fr.); Skarga P., <i>Żywoty świętych</i>* (fr.); More T., <i>Utopia</i>** (fr.); Kochanowski J., [<i>Niezwykłym i nie lęda piórem opatrzone...</i>], <i>Pieśń świętojańska o sobótce</i>, [<i>Srogie tańcuchy na swym sercu czuję...</i>]; Machiavelli N., <i>Księżę</i> (fr.); Petrarka F., <i>Sonet 61</i>, <i>Sonet 85</i> Literatura baroku: Szekspir W., <i>Hamlet</i>* Literatura oświecenia: Potocki J., <i>Rękopis znaleziony w Saragossie</i> (fr. + film <i>Rękopis znaleziony w Saragossie</i>***, reż. W.J. Has); Wolter, <i>Kandyda</i>** (fr.); Rousseau J.J., <i>Listy moralne II</i> (fr.)
---	---

CZĘŚĆ 2. RENESANS–OŚWIECENIE

Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
Literatura oświecenia: Karpiński F., wybór sielanek* (<i>Do Justyny. Tęsknoś na wiosnę</i>, <i>Laura i Filon</i>, <i>Powrót na wieś</i>), wybór liryki religijnej* (<i>Bóg się rodzi</i>, <i>Kiedy ranne wstają zorze</i>, <i>Wszystkie nasze dzienne sprawy</i>); Krasicki I., wybrane satyry* (<i>Pijaństwo</i>, <i>Do króla</i>), <i>Hymn do miłości ojczyzny</i>*, <i>Monachomachia</i>** (fr.); Staszic S., <i>Przestrogi dla Polski</i>** (fr.); Kant I., <i>Co to jest oświecenie</i> (fr.)	
Teksty późniejsze stanowiące kontekst, m.in.:	
Lipska E., <i>Może będzie lepiej</i>; Młynarski W.*, <i>W Polskę idziemy</i>; Szymborska W.*, <i>Kobiety Rubensa</i>	Barańczak S., „<i>Hamlet</i>”, „<i>Romeo i Julia</i>”, „<i>Makbet</i>”; Rymkiewicz J.M., <i>Wiersz na te słowa Heraklita: Nie można wejść od tej samej rzeki</i>; Tkaczyszyn-Dycki E., <i>LXXII</i>
Przewidywane osiągnięcia Uczeń utrwała, poszerza i doskonali wiadomości i umiejętności nabyte w szkole podstawowe oraz określone wyżej, a ponadto:	

• rozumie podstawy periodyzacji literatury renesansu, baroku i oświecenia – I.1.1) • wykazuje się znajomością i rozumieniem omówionych tekstów – I.1.8) • rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych utworów – I.1.9) • rozpoznaje w omówionych utworach sposoby kreowania świata przedstawionego – I.1.10) • rozpoznaje ważne w renesansie, baroku i oświeceniu motywy literackie i toposy, w tym m.in. miłości, arkadii, cierpienia, śmierci, republiki, wojny, błędnego rycerza oraz życia jako wędrówki, ojczyzny jako matki, nieśmiertelności miłości – I.1.11) • odwołuje się do tekstów poznanych w szkole podstawowej (np. trenów i pieśni Kochanowskiego czy bajek Krasickiego) – I.1.12) • porównuje poznane utwory literackie (np. <i>Pijaństwo</i> Krasickiego z <i>W Polskę idziemy</i> Młynarskiego) – I.1.13) • przedstawia propozycje interpretacji omówionych tekstów, wykorzystując potrzebne konteksty (historycznoliterackie, historyczne, polityczne, kulturowe, filozoficzne, biograficzne, religijne, egzystencjalne) – I.1.14), I.1.15) • rozpoznaje obecne w utworach wartości, określa ich związek z problematyką tekstu – I.1.16) • rozpoznaje konwencje literackie w omawianych utworach (fantastyczną, symboliczną, groteskową) – I.1.2) • rozróżnia gatunki: nowelę, pieśń, psalm, tren, traktat, żywot, mowę, tragedię nowożytną, komedię, powieść, pamiętnik, sielankę, satyrę, hymn – I.1.3) • rozpoznaje literackie środki artystyczne, w tym: antytezy, elipsy, hiperbole, oksymorony, paralelizm, peryfrazy, przerzutnie, wyliczenia – I.1.4) • interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego (np. w <i>Sokołe</i> Boccaccia czy <i>Don Kichocie</i> Cervantesa) – I.1.5) • rozpoznaje w tekście ironię (np. w satyrach Krasickiego), humor (np. w <i>Monachomachii</i>), tragizm (np. w tragedii <i>Romeo i Julia</i>), patos (np. w <i>Kazaniach sejmowych</i> Skargi), komizm (np. w <i>Skąpcu</i> Moliere) – I.1.6)	• rozpoznaje elementy tradycji w poznanych utworach – I.1.2) • rozpoznaje w poznanych utworach cechy renesansowego i oświeceniowego klasycyzmu, poezji metafizycznej, konceptyzmu i baroku literackiego – I.1.3) • rozpoznaje założenia programowe w utworach literackich omawianych epok – I.1.4) • rozpoznaje w utworach literackich konwencję turpistyczną (np. <i>Gargantua i Pantagruel</i>) – I.1.6) • rozpoznaje synkretyzm rodzajowy i gatunkowy oraz interpretuje jego znaczenie (np. <i>Gargantua i Pantagruel</i>) – I.1.7) • rozpoznaje w utworach synekdochę, metonimię i gradację (np. w wierszach barokowych) – I.1.8) • rozumie pojęcie parafrazy, parodii i trawestacji – I.1.10) • porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego – I.1.11) • rozpoznaje aluzje (np. we współczesnych nawiązaniach do poezji barokowej) i określa ich znaczenie w interpretacji utworów – I.1.12) • rozumie i określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w poznanych utworach – I.1.13) • porównuje poznane teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty – I.2.4) • rozpoznaje i charakteryzuje główne style w architekturze i sztuce renesansu, baroku i oświecenia – I.2.5) • rozpoznaje i charakteryzuje style indywidualne poznanych dzieł i autorów – II.2.6) • określa rolę języka jako narzędzia wartościowania w tekstach literackich – II.2.7) • stosuje podstawowe zasady pisowni polskiej – II.4) • odróżnia elementy stałe i fakultatywne przemówienia – III.1.1) • rozpoznaje wywód o charakterze demagogicznym – III.1.3) • rozumie pojęcie rubaszości i sarkazmu; rozróżnia ironię w zależności od celu – III.1.4), III.1.5)
--	--

CZĘŚĆ 2. RENESANS–OŚWIECENIE

Zakres podstawowy

Zakres rozszerzony

- analizuje, przetwarza i hierarchizuje informacje z omówionych tekstów popularnonaukowych – **I.2.1)**
- charakteryzuje prądy filozoficzne renesansu: antropocentryzm, makiawelizm, baroku: racjonalizm, irracjonalizm, oświecenia: racjonalizm oświeceniowy, empiryzm, materializm, ateizm, deizm – **I.2.5)**
- odczytuje omówione pozaliterackie teksty kultury, stosując odpowiedni dla nich kod – **I.2.6)**
- odróżnia dzieła kultury wysokiej od dzieł kultury popularnej, wskazuje arcydzieła – **I.2.7)**
- wykorzystuje wiedzę o języku w analizie i interpretacji omówionych tekstów i w tworzeniu własnych wypowiedzi – **II.1.1)**
- rozumie zróżnicowanie składniowe wypowiedzi złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście, wykorzystuje je w tworzeniu własnych wypowiedzi – **II.1.2)**
- rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi – **II.1.3)**
- rozumie rolę szyku w zdaniu, zjawisko inwersji i ich rolę w budowaniu znaczeń wypowiedzi – **II.1.4)**
- rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji, rozumie ich znaczenie w tekście; rozpoznaje rodzaje stylizacji – **II.2.1), II.2.6)**
- określa sposób funkcjonowania zapożyczeń w polszczyźnie barokowej – **II.2.4)**
- rozpoznaje słownictwo o charakterze wartościującym; odróżnia słownictwo neutralne od ekspresywności – **II.2.7)**
- rozpoznaje zjawiska powodujące niejednoznaczność wypowiedzi (homonimie, elipsy, paradoksy) – **II.3.4)**
- rozumie zasady etyki wypowiedzi i etykiety językowej – **II.3.7), II.3.9)**
- rozumie pojęcie manipulacji – **II.3.8)**
- stosuje zasady ortografii i interpunkcji – **II.4.1)**
- wykorzystuje składniowo-znaczeniowy charakter interpunkcji w redagowaniu własnych tekstów – **II.4.2)**
- wskazuje cele perswazyjne wypowiedzi literackiej i nieliterackiej – **III.1.2)**
- rozumie w tekstach zasadę kompozycyjną – **III.1.3)**
- wyjaśnia, jak użyte środki retoryczne oddziałują na odbiorcę – **III.1.4)**
- rozróżnia argumenty od chwytów erystycznych (np. odwołujących się do autorytetu czy *ad personam*) – **III.1.5), III.1.9)**
- dostrzega i stosuje w wypowiedziach argumentacyjnych logikę i konsekwencję toku rozumowania – **III.1.6)**
- rozróżnia dyskusję od sporu i kłótni – **III.1.7)**
- pisze interpretacje porównawcze – **III.2)**
- sięga do literatury naukowej, żeby pogłębić wiedzę przedmiotową – **IV.1)**
- włącza się w życie kulturalne szkoły – **IV.2)**

- uzasadnia własne zdanie – **III.2.1)**
- świadomie buduje wypowiedź językową – **III.2.2)**
- rozumie pojęcie agresji językowej i reaguje na jej przejawy – **III.2.3)**
- formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje; uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji – **III.2.4)**

CZĘŚĆ 2. RENESANS–OŚWIECENIE

Zakres podstawowy

Zakres rozszerzony

- tworzy spójne wypowiedzi, w tym wypowiedź argumentacyjną, szkic interpretacyjny, referat – **III.2.6), III.2.10–12)**
- przygotowuje różne formy prezentacji własnego stanowiska – **IV.1)**
- porządkuje informacje w problemowe całości, syntetyzuje poznawane treści – **IV.2)**
- korzysta z literatury naukowej i popularnonaukowej – **IV.3)**
- sporządza bibliografię i przypis bibliograficzny – **IV.4)**
- dokonuje krytycznej selekcji źródeł – **IV.5)**
- posługuje się słownikami – **IV.8)**
- wykorzystuje multimedialne źródła informacji i korzysta z zasobów multimedialnych – **IV.9)**
- przygotowuje i prezentuje własne projekty – **IV.12)**

53 godziny ZP i 23 godziny ZR – 76 godzin (pozostałe godziny do dyspozycji nauczyciela)

KLASA 2

CZĘŚĆ 1. PREROMANTYZM–ROMANTYZM

Zakres podstawowy

Zakres rozszerzony

Wybrane zagadnienia

preromantyzm i romantyzm – wprowadzenie do epoki; dyskusja z ideami oświecenia; poezja klasyczna a romantyczna; romantyczne motywy i tematy; powieść poetycka; ballada romantyczna; miłość romantyczna; bohater romantyczny; dramat romantyczny; winkleriedyzm kontra mesjanizm

filozofia romantyzmu; poeci jezior jako prekursorzy romantyzmu; esej historycznoliteracki; gawęda szlachecka; komizm A. Fredry; powieść historyczna; romantyczna historiozofia

Nauka o języku

niejednoznaczność wypowiedzi

tabu językowe

Teksty z epoki

Mickiewicz A., *Oda do młodości**, *Romantyczność**, *Świtez, Lilie, Sonety krymskie** (*Stepy akermanskie, Burza, Ajudah, Bakczysaraj, Bakczysaraj w nocy*), *Konrad Wallenrod**, *Dziady*, cz. III*, *Dziady*, cz. IV**, *Niepewność, Dobranoc*, [*Nad wodą wielką i czystą*], [*Gdy tu mój trup*], *Polały się łzy*; Słowacki J., *Kordian** (+ spektakl Teatru Telewizji *Kordian****, reż. J. Englert), *Testament mój**, *Rozłączenie, Hymn, Grób Agamemnona**, *Uspokojenie, Bo to jest wieszczą najjaśniejszą chwałą*; Beniowski (fr.)**;
Byron G., *Giaur* (fr.)**;
Goethe J. W., *Cierpienia młodego Wertera* (fr.)**, *Faust* (fr.)**;
Schlegel A.W., *Porównanie poezji klasycznej z romantyczną*

Słowacki J., *Lilla Weneda**; wiersze poetów jezior*: Coleridge S., *Kościuszko*; Wordsworth W., *Jest nas siedmiu, Filarze Stonehenge!*; Żonkile; Poe E.A., wybrane opowiadanie** (*Złoty żuk*); Rzewuski H., *Pamiętki Soplicy* (fr.)**;
Hegel G.W., *Wykłady z filozofii dziejów*; Fredro A., *Śluby panieńskie* (+ spektakl Teatru Telewizji *Śluby panieńskie****, reż. A. Łapicki)

Teksty późniejsze stanowiące kontekst, m.in.:

Baliński S., <i>Antyromantyzm</i>; Baczyński K.K.*, <i>Romantyczność</i>; Bryll E., <i>Lekcja polskiego – Słowacki</i>; Iwaszkiewicz J., <i>Do prawnuczki</i>; Kamieńska A.*, <i>Prośba</i>; Leśmian B.*, <i>Gad</i>; Lipska E., <i>Kraj podobny do innych</i>; Miłosz C.*, <i>Twój głos</i>; Myslovitz, <i>Chciałbym umrzeć z miłości</i>; Niemen C., <i>Dziwny jest ten świat</i>; Stachura E.**, <i>Z nim będziesz szczęśliwsza</i>; Tuwim J.*, <i>Śmierć</i>; Wencel W.*, <i>In hora mortis, Czterdzieści i cztery</i>; Zagajewski A., <i>Kłęska</i>	Janion M., <i>Co się stało z mitologią słowiańską?</i>
---	---

CZĘŚĆ 1. PREROMANTYZM–ROMANTYZM

Zakres podstawowy

Zakres rozszerzony

Przewidywane osiągnięcia

Uczeń utrwała, poszerza i doskonali wiadomości i umiejętności nabyte w szkole podstawowej oraz określone wyżej, a ponadto:

• rozumie podstawy periodyzacji literatury preromantyzmu i romantyzmu – I.1.1) • wykazuje się znajomością i rozumieniem omówionych tekstów – I.1.8) • rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych utworów – I.1.9) • rozpoznaje w omówionych utworach sposoby kreowania świata przedstawionego – I.1.10) • rozpoznaje ważne w preromantyzmie i romantyzmie motywy literackie i toposy, w tym m.in. miłości, młodości, cierpienia, śmierci, natury, historii, artysty, romantycznego pielgrzyma, walki o niepodległość, martyrologii narodowej, prometeizmu, mesjanizmu, winkelriedyzmu – I.1.11) • odwołuje się do tekstów poznanych w szkole podstawowej (np. <i>Dziadów</i>, cz. II czy <i>Pana Tadeusza</i> Mickiewicza) – I.1.12) • porównuje poznane utwory literackie – I.1.13) • przedstawia propozycje interpretacji omówionych tekstów, wykorzystując potrzebne konteksty (historycznoliterackie, historyczne, polityczne, kulturowe, filozoficzne, biograficzne, religijne, egzystencjalne) – I.1.14), I.1.15) • rozpoznaje obecne w utworach wartości, określa ich związek z problematyką tekstu – I.1.16) • rozpoznaje konwencje literackie w omawianych utworach – I.1.2) • rozróżnia gatunki: powieść poetycką, powieść w listach, balladę, dramat romantyczny, odę – I.1.3) • rozpoznaje literackie środki artystyczne, w tym eufonię – I.1.4) • analizuje, przetwarza i hierarchizuje informacje z omówionych tekstów popularnonaukowych – I.2.1) • charakteryzuje prądy filozoficzne romantyzmu – I.2.5) • odczytuje omówione pozaliterackie teksty kultury, stosując odpowiedni dla nich kod – I.2.6) • odróżnia dzieła kultury wysokiej od dzieł kultury popularnej, wskazuje arcydzieła – I.2.7) • wykorzystuje wiedzę o języku w analizie i interpretacji omówionych tekstów i w tworzeniu własnych wypowiedzi – II.1.1) • rozumie zróżnicowanie składniowe wypowiedzi złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście, wykorzystuje je w tworzeniu własnych wypowiedzi – II.1.2) • rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi – II.1.3)	• rozpoznaje elementy tradycji w poznanych utworach – I.1.2) • rozpoznaje w poznanych utworach cechy poetyki romantyzmu – I.1.3) • rozróżnia pokolenie romantyków i rozpoznaje założenia programowe romantyzmu w poznanych utworach – I.1.4) • rozpoznaje w utworach literackich konwencję baśniową – I.1.6) • rozpoznaje synkretyzm rodzajowy i gatunkowy oraz interpretuje jego znaczenie – I.1.7) • porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego – I.1.11) • rozpoznaje aluzje (np. do <i>Pamiętników</i> Paska w gawędzie Rzewuskiego) i określa ich znaczenie w interpretacji utworów – I.1.12) • rozumie i określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w poznanych utworach – I.1.13) • porównuje poznane teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty – I.2.4) • rozpoznaje i charakteryzuje główne style w sztuce romantyzmu – I.2.5) • zna pojęcie syntezy sztuk, rozpoznaje jej cechy – I.2.7) • rozumie pojęcie tabu językowego – II.2.4) • rozpoznaje i charakteryzuje style indywidualne poznanych dzieł i autorów – II.2.6) • określa rolę języka jako narzędzia wartościowania w tekstach literackich – II.2.7) • stosuje podstawowe zasady pisowni polskiej – II.4) • pisze interpretacje porównawcze – III.2) • sięga do literatury naukowej, żeby pogłębić wiedzę przedmiotową – IV.1) • włącza się w życie kulturalne szkoły – IV.2)
--	---

- rozpoznaje zjawiska powodujące niejednoznaczność wypowiedzi (homonimie, anakoluty, elipsy, paradoksy) – **II.3.4)**
- przygotowuje różne formy prezentacji własnego stanowiska – **IV.1)**
- porządkuje informacje w problemowe całości, syntetyzuje poznawane treści – **IV.2)**
- korzysta z literatury naukowej i popularnonaukowej – **IV.3)**

CZĘŚĆ 1. PREROMANTYZM–ROMANTYZM

Zakres podstawowy

Zakres rozszerzony

• sporządza bibliografię i przypis bibliograficzny – IV.4) • dokonuje krytycznej selekcji źródeł – IV.5) • posługuje się słownikami – IV.8) • wykorzystuje multimedialne źródła informacji i korzysta z zasobów multimedialnych – IV.9) • przygotowuje i prezentuje własne projekty – IV.12)	
50 godziny ZP i 25 godzin ZR – 75 godzin (pozostałe godziny do dyspozycji nauczyciela)	
CZĘŚĆ 2. ROMANTYZM–POZYTYWIZM	
Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
Wybrane zagadnienia	
przewartościowanie koncepcji poety w <i>Nie-Boskiej komedii</i> ; historiozofia rewolucji; motywy romantyczne w poezji Norwida; filozofia pozytywizmu; wiersze programowe; hasła pozytywistyczne; program polskiego pozytywizmu; pozytywiści wobec sztuki; bohater nowych czasów i polskie społeczeństwo w epoce pozytywizmu; poetyka powieści realistycznej	epistolografia romantyczna; osobny romantyzm Norwida; dyskusja z tradycją romantyczną w prozie XX w.; naturalizm i powieść naturalistyczna; dyskusja z sarmatyzmem; „synczyzna”
Nauka o języku	
sztuka dyskusji; stylistyczne zróżnicowanie polszczyzny; style funkcjonalne polszczyzny, archaizacja i stylizacja środowiskowa	pojęcie i funkcje socjolektu
Teksty z epoki	
Literatura romantyzmu: Krasiński Z., <i>Nie-Boska komedia*</i> ; Norwid C.K., wybrane wiersze* (<i>Adam Kraft, W Weronie, Nerwy, Larwa, Pielgrzym</i>) Literatura pozytywizmu: Asnyk A., wybrane wiersze* (<i>Do młodych, Daremne żale, Sonet XIII</i>); Orzeszkowa E., <i>Gloria victis*</i> , <i>Nad Niemnem**</i> (fr. + film <i>Nad Niemnem***</i> , reż. Z. Kuźmiński); Prus B., <i>Lalka*</i> , <i>Z legend dawnego Egiptu*</i> , <i>Jubileusz i współczesność</i> (fr.); Sienkiewicz H., <i>Potop*</i> ; Comte A., <i>Wykład filozofii pozytywnej</i> (fr.)	Literatura romantyzmu: Norwid C.K., <i>Bema pamięci żałobny rapsod*</i> , <i>Fortepian Szopena*</i> , <i>Czarne kwiaty</i> (fr.)*, <i>Promethidion</i> (fr.)* Literatura pozytywizmu: Balzac H., <i>Ojciec Goriot*</i> (fr.); Flaubert G., <i>Pani Bovary*</i> ; Sienkiewicz H., <i>Listy z podróży do Ameryki</i>
Teksty późniejsze stanowiące kontekst, m.in.:	
Iwaszkiewicz J., <i>Zarudzie</i> ; Młynarski W.*, <i>Moje ulubione drzewo</i> ; Osiecka A.*, <i>W żółtych płomieniach liści</i> ; Szymborska W.*, <i>Wieczór autorski</i> ; Rembek S., <i>Ballada o wzgardliwym wisielcu</i> ; Kabaret Starszych Panów*, <i>Zosia i ułani</i>	Gombrowicz W., <i>Trans-Atlantyk</i> ; Kowalski J., <i>Niezbędnik Sarmaty</i> (fr.); spektakl Teatru Telewizji <i>Rewizor***</i> , reż. J. Gruza; Orliński W., wybrany felieton; Szejnert M., <i>Wyspa klucz</i> (fr.); Szymborska W., <i>Możliwości</i>
Przewidywane osiągnięcia Uczeń utrwała, poszerza i doskonali wiadomości i umiejętności nabyte w szkole podstawowej oraz określone wyżej, a ponadto:	

• rozumie podstawy periodyzacji literatury pozytywizmu – I.1.1) • wykazuje się znajomością i rozumieniem omówionych tekstów – I.1.8) • rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych utworów – I.1.9) • rozpoznaje w omówionych utworach sposoby kreowania świata przedstawionego – I.1.10) • rozpoznaje ważne w pozytywizmie motywy literackie i toposy, w tym m.in. pracy, nauki – I.1.11)	• rozpoznaje elementy tradycji w poznanych utworach – I.1.2) • rozpoznaje w poznanych utworach cechy romantyzmu i pozytywizmu – I.1.3) • rozróżnia pokolenie pozytywistów i rozpoznaje założenia programowe pozytywizmu w poznanych utworach – I.1.4) • porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego – I.1.11)
--	---

CZĘŚĆ 2. ROMANTYZM–POZYTYWIZM

Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
-------------------	--------------------

- porównuje poznane utwory literackie – **I.1.13)**
- przedstawia propozycje interpretacji omówionych tekstów, wykorzystując potrzebne konteksty (historycznoliterackie, historyczne, polityczne, kulturowe, filozoficzne, biograficzne, religijne, egzystencjalne) – **I.1.14), I.1.15)**
- rozpoznaje obecne w utworach wartości, określa ich związek z problematyką tekstu – **I.1.16)**
- rozpoznaje konwencje literackie w omawianych utworach – **I.1.2)**
- rozróżnia gatunki: powieść realistyczną, powieść historyczną – **I.1.3)**
- rozpoznaje literackie środki artystyczne – **I.1.4)**
- analizuje, przetwarza i hierarchizuje informacje z omówionych tekstów popularnonaukowych – **I.2.1)**
- rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (felieton, reportaż) – **I.2.3)**
- charakteryzuje prądy filozoficzne pozytywizmu – **I.2.5)**
- odczytuje omówione pozaliterackie teksty kultury, stosując odpowiedni dla nich kod – **I.2.6)**
- odróżnia dzieła kultury wysokiej od dzieł kultury popularnej, wskazuje arcydzieła – **I.2.7)**
- wykorzystuje wiedzę o języku w analizie i interpretacji omówionych tekstów i w tworzeniu własnych wypowiedzi – **II.1.1)**
- rozumie zróżnicowanie składniowe wypowiedzi złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście, wykorzystuje je w tworzeniu własnych wypowiedzi – **II.1.2)**
- rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi – **II.1.3)**
- rozróżnia style funkcjonalne polszczyzny oraz rozumie zasady ich stosowania – **II.2.2)**
- rozpoznaje archaizację i stylizację środowiskową oraz określa ich funkcje w tekście – **II.2.6)**
- posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej – **II.3.5)**
- stosuje zasady ortografii i interpunkcji – **II.4.1)**
- wykorzystuje składniowo-znaczeniowy charakter interpunkcji w redagowaniu własnych tekstów – **II.4.2)**
- posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej – **II.3.5)**
- wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne oddziałują na odbiorcę – **III.1.4)**
- rozróżnia dyskusję od sporu i kłótni – **III.1.7)**
- uzasadnia własne zdanie – **III.2.1)**
- świadomie buduje wypowiedź językową – **III.2.2)**
- rozpoznaje aluzje (np. do literatury romantycznej w *Trans Atlantyku*) i określa ich znaczenie w interpretacji utworów – **I.1.12)**
- rozumie i określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w poznanych utworach – **I.1.13)**
- porównuje poznane teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty – **I.2.4)**
- rozpoznaje i charakteryzuje główne style w sztuce realizmu – **I.2.5)**
- rozumie pojęcie socjolektu; rozpoznaje i określa jego funkcje komunikacyjne – **II.2.3)**
- rozpoznaje i charakteryzuje style indywidualne poznanych dzieł i autorów – **II.2.6)**
- określa rolę języka jako narzędzia wartościowania w tekstach literackich – **II.2.7)**
- stosuje podstawowe zasady pisowni polskiej – **II.4)**
- pisze interpretacje porównawcze, reportaż, felieton – **III.2)**
- sięga do literatury naukowej, żeby pogłębić wiedzę przedmiotową – **IV.1)**
- włącza się w życie kulturalne szkoły – **IV.2)**

- rozumie pojęcie agresji językowej i reaguje na jej przejawy – **III.2.3)**
- formułuje pytania, odpowiada, ocenia, redaguje informacje; uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji – **III.2.4)**
- tworzy spójne wypowiedzi, w tym wypowiedź argumentacyjną, szkic interpretacyjny, referat – **III.2.6), III.2.10–12)**

Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
• przygotowuje różne formy prezentacji własnego stanowiska – IV.1) • porządkuje informacje w problemowe całości, syntetyzuje poznawane treści – IV.2) • korzysta z literatury naukowej i popularnonaukowej – IV.3) • sporządza bibliografię i przypis bibliograficzny – IV.4) • dokonuje krytycznej selekcji źródeł – IV.5) • posługuje się słownikami – IV.8) • wykorzystuje multimedialne źródła informacji i korzysta z zasobów multimedialnych – IV.9) • przygotowuje i prezentuje własne projekty – IV.12)	
50 godzin ZP i 25 godzin ZR – 75 godzin (pozostałe godziny do dyspozycji nauczyciela)	

KLASA 3

CZĘŚĆ 1. MŁODA POLSKA–DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE

Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
Wybrane zagadnienia	
filozofia modernizmu; psychologia i etyka w powieści Dostojewskiego; Młoda Polska; dekadentyzm w poezji; symbolizm i impresjonizm w poezji; dramat symboliczny; ekspresjonizm w poezji; wizerunek wsi w polskim modernizmie; powstanie styczniowe; kryzys nowoczesności; wczesna poezja dwudziestolecia międzywojennego; szklane domy i wizja niepodległej Polski u Żeromskiego	wiersz impresjonistyczny; estetyka brzydoty; naturalizm; powstanie listopadowe; dramat neoromantyczny; dramat naturalistyczny; estetyzm i neoklasycyzm; przemiany konwencji powieściowej; esej historyczny
Nauka o języku	
środki retoryczne – oddziaływanie na odbiorcę, argumenty, w tym pozamerytoryczne, prawda i fałsz w języku; dialektyzacja w literaturze; logika argumentacji w wypowiedzi perswazyjnej	prozodyczne elementy stylu w poezji impresjonistycznej; <i>Wesele</i> w języku – styl indywidualny autora i styl typowy dla epoki
Teksty z epoki	
Literatura modernizmu: Dostojewski F., <i>Zbrodnia i kara</i> *; Kasprówicz J., wybrane wiersze*; Przerwa-Tetmajer K., wybrane wiersze*; Staff L., <i>Deszcz jesienny</i> ; Wyspiański S., <i>Wesele</i> * (+ film <i>Wesele</i> , reż. A. Wajda); Reymont W.S., <i>Chłopi</i> , t. 1*; Żeromski S., <i>Rozdziobią nas kruki, wrony...</i> *, <i>Echa leśne</i> **; Conrad J., <i>Lord Jim</i> **; Konopnicka M., <i>Rota</i> Literatura dwudziestolecia międzywojennego: Iłakowiczówna K., <i>Błękitna chwila</i> ; Lechoń J., <i>Herostrates</i> ; Pawlikowska-Jasnorzewska M., wybrane wiersze*; Tuwim J., wybrane wiersze*; Żeromski S., <i>Przedwiośnie</i> *; Baliński S., <i>Afisz „Wesela”</i> ; Wierzyński K., <i>Ojczyzna chochołów</i>	Literatura modernizmu: Wyspiański S., <i>Noc listopadowa</i> * (+ spektakl Teatru Telewizji <i>Noc listopadowa</i> ***, reż. A. Wajda); Reymont W.S., <i>Chłopi</i> , t. 2**; Baudelaire Ch., <i>Padlina, Oddźwięki, Poranna szarówka</i> ; Korab-Brzozowski S., <i>O, przyjdź, Powinowactwo cieni i kwiatów o zmierzchu</i> ; Przerwa-Tetmajer K., <i>Widok ze Świnicy do Doliny Wierchcichej</i> ; Rimbaud A., <i>Moja bohema</i> ; Verlaine P., <i>Sztuka poetycka</i> ; Kaden-Bandrowski J., <i>Piłsudzczy</i> (fr.) Literatura dwudziestolecia międzywojennego: Zapolska G., <i>Moralność pani Dulskiej</i> **; Iwaszkiewicz J., <i>Źródło Aretuzy</i> ; Jesienin S., <i>[Porzuciłem mój dom rodzinny]</i> ; Słonimski A., <i>Elegia miasteczek żydowskich</i>

Teksty późniejsze stanowiące kontekst, m.in.:	
Boy-Żeleński T., <i>Plotka o „Weselu”</i> ; Ciechowski G., <i>Nie pytaj o Polskę</i> (Republika); Sommer P., <i>Liść klonu</i> ; Świetlicki M.*, <i>Żegnanie, Zły ptak</i> ; Świrszczyńska A.**, <i>Rozczarowana i szczęśliwa</i> ; Wencel W.*, <i>Calcium magnesium</i>	Gałczyński K. I., <i>Prośba o wyspy szczęśliwe</i> ; Grochowiak S., <i>Czyści</i> ; Młynarski W., <i>Jak malował pan Chagall</i> ; Stachura E., <i>Wędrowną jedną życie jest człowieka, Piosenka nad piosenkami</i> ; Strykowski J., <i>Austeria**</i>

CZĘŚĆ 1. MŁODA POLSKA–DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE	
Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
Przewidywane osiągnięcia Uczeń utrwała, poszerza i doskonali wiadomości i umiejętności nabyte w szkole podstawowej oraz określone wyżej, a ponadto:	

• rozumie podstawy periodyzacji literatury modernizmu, Młodej Polski i dwudziestolecia międzywojennego – I.1.1) • wykazuje się znajomością i rozumieniem omówionych tekstów – I.1.8) • rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych utworów – I.1.9) • rozpoznaje w omówionych utworach sposoby kreowania świata przedstawionego – I.1.10) • rozpoznaje ważne w Młodej Polsce motywy literackie i toposy, w tym m.in. miłości, natury, ludu, historii, włości, cyganerii artystycznej – I.1.11) • porównuje poznane utwory literackie (np. erotyki młodopolskie) – I.1.13) • przedstawia propozycje interpretacji omówionych tekstów, wykorzystując potrzebne konteksty (historycznoliterackie, historyczne, polityczne, kulturowe, filozoficzne, biograficzne, egzystencjalne) – I.1.14), I.1.15) • rozpoznaje obecne w utworach wartości, określa ich związek z problematyką tekstu – I.1.16) • rozpoznaje w omawianych utworach konwencje: naturalistyczną – I.1.2) • rozróżnia dramat symboliczny – I.1.3) • rozpoznaje literackie środki artystyczne – I.1.4) • analizuje, przetwarza i hierarchizuje informacje z omówionych tekstów popularnonaukowych – I.2.1) • charakteryzuje prądy filozoficzne modernizmu: liberalizm, socjalizm, dekadentyzm, pesymizm, nihilizm – I.2.5) • odczytuje omówione pozaliterackie teksty kultury, stosując odpowiedni dla nich kod – I.2.6) • odróżnia dzieła kultury wysokiej od dzieł kultury popularnej, wskazuje arcydzieła – I.2.7) • wykorzystuje wiedzę o języku w analizie i interpretacji omówionych tekstów i w tworzeniu własnych wypowiedzi – II.1.1) • rozumie zróżnicowanie składniowe wypowiedzi złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście, wykorzystuje je w tworzeniu własnych wypowiedzi – II.1.2) • rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi – II.1.3) • rozumie rolę szyku w zdaniu, zjawisko inwersji i ich rolę w budowaniu znaczeń wypowiedzi – II.1.4)	• rozpoznaje elementy tradycji w poznanych utworach – I.1.2) • rozpoznaje w poznanych utworach cechy modernizmu, symbolizmu, impresjonizmu i ekspresjonizmu – I.1.3) • rozróżnia pokolenie Młodej Polski i rozpoznaje założenia programowe modernizmu i dekadentyzmu w poznanych utworach – I.1.4) • rozpoznaje synkretyzm rodzajowy i gatunkowy oraz interpretuje jego znaczenie (np. w <i>Weselu</i> S. Wyspiańskiego) – I.1.7) • porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego – I.1.11) • rozpoznaje aluzje (np. do dramatu romantycznego w <i>Nocy listopadowej</i>) i określa ich znaczenie w interpretacji utworów – I.1.12) • rozumie i określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w poznanych utworach – I.1.13) • porównuje poznane teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty – I.2.4) • rozpoznaje i charakteryzuje główne style w sztuce modernizmu – I.2.5) • rozpoznaje ewolucję syntezy sztuk od romantyzmu do modernizmu – I.2.7) • rozpoznaje prozodyczne elementy stylu, określa ich funkcje – II.2.2) • rozpoznaje i charakteryzuje style indywidualne poznanych dzieł i autorów – II.2.6) • określa rolę języka jako narzędzia wartościowania w tekstach literackich – II.2.7) • stosuje podstawowe zasady pisowni polskiej – II.4) • pisze interpretacje porównawcze, eseje – III.2) • sięga do literatury naukowej, żeby pogłębić wiedzę przedmiotową – IV.1) • włącza się w życie kulturalne szkoły – IV.2)
---	---

• rozpoznaje dialektyzację i określa jej funkcję w tekście – II.2.6) • posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej – II.3.5) • stosuje zasady ortografii i interpunkcji – II.4.1) • wykorzystuje składniowo-znaczeniowy charakter interpunkcji w redagowaniu własnych tekstów – II.4.2) • uzasadnia własne zdanie – III.2.1) • świadomie buduje wypowiedź językową – III.2.2)	
CZĘŚĆ 1. MŁODA POLSKA–DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE	
Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony

- rozumie pojęcie agresji językowej i reaguje na jej przejawy – **III.2.3)**
- formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje; uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji – **III.2.4)**
- tworzy spójne wypowiedzi, w tym wypowiedź argumentacyjną, szkic interpretacyjny, referat – **III.2.6), III.2.10–12)**
- przygotowuje różne formy prezentacji własnego stanowiska – **IV.1)**
- porządkuje informacje w problemowe całości, syntetyzuje poznawane treści – **IV.2)**
- korzysta z literatury naukowej i popularnonaukowej – **IV.3)**
- sporządza bibliografię i przypis bibliograficzny – **IV.4)**
- dokonuje krytycznej selekcji źródeł – **IV.5)**
- posługuje się słownikami – **IV.8)**
- wykorzystuje multimedialne źródła informacji i korzysta z zasobów multimedialnych – **IV.9)**
- przygotowuje i prezentuje własne projekty – **IV.12)**

50 godzin ZP i 25 godzin ZR – 74 godziny (pozostałe godziny do dyspozycji nauczyciela)

CZĘŚĆ 2. DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE–LITERATURA WOJENNA

Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
Wybrane zagadnienia	
proza dwudziestolecia; konflikty wartości; świat poetycki Leśmiana; pierwsza awangarda w poezji; powieść-rzeka; współczesna groteska; katastrofizm; determinizm środowiskowy w literaturze dwudziestolecia; wojna i okupacja w kulturze i literaturze; literackie świadectwa Zagłady i okupacji; literatura obozowa; literatura faktu; egzystencjalizm w literaturze	powieść psychologiczna; XX-wieczne parable literackie; konwencja oniryczna w prozie; surrealizm; dialog z tradycją młodopolską; dramat Witkacego; synkretyzm konwencji powieściowych XX w.; deheroizacja wojny; strumień świadomości
Nauka o języku	
neologizmy w poezji i języku codziennym; innowacja językowa a błąd językowy, style użytkowe, styl indywidualny i typowy, kolokwializacja	intencja wypowiedzi jako aktu o dwóch znaczeniach: dosłownym i implikowanym
Teksty z epoki	

Literatura dwudziestolecia międzywojennego: Czechowicz J.*, <i>legenda, żal</i>; Leśmian B.*, [<i>W malinowym chruśniaku...</i>], <i>Dwoje ludzińków, Szczęście, Rok nieistnienia</i>, [<i>Po ciemku, po ciemku łkasz...</i>], <i>Ballada bezludna</i>; Przyboś J.*, <i>Z Tatr, Gmachy</i>; Staff L.*, [<i>Daleko pójdę...</i>], <i>Wysokie drzewa</i>; Gombrowicz W., <i>Ferdydurke</i>* (fr.); Nałkowska Z., <i>Granica</i>**; Pei per T.*, <i>Miasto, masa, maszyna</i> (fr.), <i>Miasto, Noga</i>; Dąbrowska M., <i>Noce i dnie</i> (fr. + film <i>Noce i dnie</i>***, reż. J. Antczak) Literatura wojenna: Baliński S.*, <i>Polska podziemna, Polskie lasy, Godzina nocy</i>; Wierzyński K.* <i>Sekwana, Ktokolwiek jesteś bez ojczyzny, Wróć nas do kraju</i>; Baczyński K.K.*, <i>Pokolenie, ten czas, Biała magia, Niebo złote Ci otworzę</i>; Borowski T., <i>Proszę państwa do gazu</i>*, <i>Ludzie, którzy szli</i>*; Gajcy T.*, <i>Wczorajszemu, Epitafium, Droga tajemnic</i>; Herling-Grudziński G., <i>Inny świat</i>*; Krall H., <i>Zdążyć przed Panem Bogiem</i>*; Mackiewicz J., <i>Droga donikąd</i>* (fr.); Moczarski K., <i>Rozmowy z katem</i>** (fr.); Różewicz T.*, <i>Lament, Ocalony</i>; Szczepański J.J., <i>Święty</i>**; Krahelska K., <i>Hej, chłopcy, bagnet na broń</i>	Literatura dwudziestolecia międzywojennego: Bułhakow M., <i>Mistrz i Małgorzata</i>*; Kafka F., <i>Proces</i>* (fr.); Schulz B., wybrane opowiadania z tomu <i>Sklepy cynamonowe</i>* (<i>Ulica krokodyli, Ptaki, Noc wielkiego sezonu</i>) + film <i>Sanatorium pod klepsydrą</i>***, reż. W.J. Has; Witkiewicz S.l., <i>Szewcy</i>* Literatura wojenna: Szpilman W., <i>Pianista</i> (+ film <i>Pianista</i>, reż. R. Polański); Białoszewski M., <i>Pamiętnik z powstania warszawskiego</i>
--	--

CZĘŚĆ 2. DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE–LITERATURA WOJENNA

Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
Teksty późniejsze stanowiące kontekst, m.in.:	
Amiel I., <i>Pożegnanie mojej martwej klasy</i>; Harasymowicz J., <i>W górach</i>; Kamieńska A.*, <i>Do przyjaciół</i>; Lao Che, <i>Wojenka</i>; Miłosz C., wiersze z tomu <i>Ocalenie</i>* (<i>Campo di Fiori, Biedny chrześcijanin patrzy na getto</i>); Osiecka A.*, <i>Na zakręcie, Noce i dnie. Walc</i>; Tomaszewska A., <i>Zielony erotyk</i>	Stempowski J.*, <i>Granice literatury</i>; Kayser W., <i>Próba określenia istoty groteskowości</i>
Przewidywane osiągnięcia Uczeń utrwała, poszerza i doskonali wiadomości i umiejętności nabyte w szkole podstawowej oraz określone wyżej, a ponadto:	

• rozumie podstawy periodyzacji literatury dwudziestolecia międzywojennego i czasu wojny i okupacji – I.1.1) • wykazuje się znajomością i rozumieniem omówionych tekstów – I.1.8) • rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych utworów – I.1.9) • rozpoznaje w omówionych utworach sposoby kreowania świata przedstawionego – I.1.10) • rozpoznaje ważne w dwudziestoleciu oraz w okresie wojny i okupacji motywy literackie i toposy, w tym m.in. cywilizacji, miasta, katastrofy, historii, Zagłady, wojny, walki, honoru, śmierci – I.1.11) • porównuje poznane utwory literackie (np. opowiadania Borowskiego z <i>Innym światem</i> Herlinga-Grudzińskiego) – I.1.13) • przedstawia propozycje interpretacji omówionych tekstów, wykorzystując potrzebne konteksty (historycznoliterackie, historyczne, polityczne, kulturowe, filozoficzne, biograficzne, egzystencjalne) – I.1.14), I.1.15) • rozpoznaje obecne w utworach wartości, określa ich związek z problematyką tekstu – I.1.16) • rozpoznaje w omawianych utworach konwencje: realistyczną, naturalistyczną, groteskową – I.1.2) • rozróżnia powieść-rzekę, powieść psychologiczną, literaturę faktu – I.1.3) • rozpoznaje literackie środki artystyczne – I.1.4) • analizuje, przetwarza i hierarchizuje informacje z omówionych tekstów popularnonaukowych – I.2.1) • charakteryzuje prądy filozoficzne dwudziestolecia: psychoanalizę, katastrofizm – I.2.5) • odczytuje omówione pozaliterackie teksty kultury, stosując odpowiedni dla nich kod – I.2.6) • odróżnia dzieła kultury wysokiej od dzieł kultury popularnej, wskazuje arcydzieła – I.2.7) • wykorzystuje wiedzę o języku w analizie i interpretacji omówionych tekstów i w tworzeniu własnych wypowiedzi – II.1.1) • rozumie zróżnicowanie składniowe wypowiedzi złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście, wykorzystuje je w tworzeniu własnych wypowiedzi – II.1.2) • rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi – II.1.3)	• rozpoznaje elementy tradycji w poznanych utworach – I.1.2) • rozpoznaje w poznanych utworach cechy futuryzmu, surrealizmu, awangardy, katastrofizmu – I.1.3) • rozróżnia pokolenie Kolumbów i rozpoznaje założenia programowe Awangardy Krakowskiej w poznanych utworach – I.1.4) • rozpoznaje w utworach konwencje: oniryczną, nadrealistyczną – I.1.6) • rozpoznaje synkretyzm rodzajowy i gatunkowy oraz interpretuje jego znaczenie (np. w opowiadaniach Schulza) – I.1.7) • porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego – I.1.11) • rozpoznaje aluzje (np. do Księgi Hioba w <i>Wieży</i> Herlinga-Grudzińskiego) i określa ich znaczenie w interpretacji utworów – I.1.12) • rozumie i określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w poznanych utworach – I.1.13) • porównuje poznane teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty – I.2.4) • rozpoznaje i charakteryzuje główne style w sztuce dwudziestolecia – I.2.5) • rozpoznaje i charakteryzuje style indywidualne poznanych dzieł i autorów – II.2.6) • określa rolę języka jako narzędzia wartościowania w tekstach literackich – II.2.7) • określa intencję wypowiedzi jako aktu o znaczeniach dosłownym i implikowanym (presupozycja) – II.3.1) • stosuje podstawowe zasady pisowni polskiej – II.4) • pisze interpretacje porównawcze, eseje, reportaże, felietony – III.2) • sięga do literatury naukowej, żeby pogłębić wiedzę przedmiotową – IV.1) • włącza się w życie kulturalne szkoły – IV.2)
---	---

CZĘŚĆ 2. DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE–LITERATURA WOJENNA

Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
• rozumie rolę szyku w zdaniu, zjawisko inwersji i ich rolę w budowaniu znaczeń wypowiedzi – II.1.4) • rozpoznaje kolokwializację i określa jej funkcje w tekście – II.2.6) • odróżnia zamierzoną innowację językową w zakresie słowotwórstwa (neologizmy, neosemantyzmy) od błędu, określa funkcje neologizmów w tekście – II.3.6) • posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej – II.3.5) • stosuje zasady ortografii i interpunkcji – II.4.1) • wykorzystuje składniowo-znaczeniowy charakter interpunkcji w redagowaniu własnych tekstów – II.4.2) • uzasadnia własne zdanie – III.2.1) • świadomie buduje wypowiedź językową – III.2.2) • rozumie pojęcie agresji językowej i reaguje na jej przejawy – III.2.3) • formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji – III.2.4) • tworzy spójne wypowiedzi, w tym wypowiedź argumentacyjną, szkic interpretacyjny, referat – III.2.6), III.2.10–12) • przygotowuje różne formy prezentacji własnego stanowiska – IV.1) • porządkuje informacje w problemowe całości, syntetyzuje poznawane treści – IV.2) • korzysta z literatury naukowej i popularnonaukowej – IV.3) • sporządza bibliografię i przypis bibliograficzny – IV.4) • dokonuje krytycznej selekcji źródeł – IV.5) • posługuje się słownikami – IV.8) • wykorzystuje multimedialne źródła informacji i korzysta z zasobów multimedialnych – IV.9) • przygotowuje i prezentuje własne projekty – IV.12)	
50 godzin ZP i 25 godzin ZR – 76 godzin (pozostałe godziny do dyspozycji nauczyciela)	

KLASA 4

LITERATURA PRL–LITERATURA WSPÓŁCZESNA	
Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
Wybrane zagadnienia	

cechy literatury PRL-u; totalitaryzm; poezja i etos w czasach komunizmu w Polsce; etos człowieka myślącego; dramat polityczno-społeczny; reportaż współczesny; dystopie współczesne; literacki dziennik współczesny; stan wojenny w literaturze; piosenka rockowa przeciw systemowi; egzystencjalizm w filozofii, literaturze i sztuce; kultura popularna; literatura w czasach przemian ustrojowych; poezja polityczna; kino moralnego niepokoju; film w czasach PRL	walka estetyki z polityką; mała stabilizacja w literaturze; Nowa Fala – komunizm obnażony; PRL ironicznie; realny socjalizm; literatura drugiego obiegu w PRL; satyra i parabola w opowiadaniach Mrożka; współczesny dialog z tradycją literacką; postmodernizm
---	---

LITERATURA PRL–LITERATURA WSPÓŁCZESNA

Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
Nauka o języku	
frazologia w języku; nowomowa – język totalitaryzmu i jego cechy oraz funkcje w tekście; poprawność i norma w języku; nowe media – nowy język; język reklamy; slang i moda w języku, dezinformacja, postprawda, stereotyp, bańka informacyjna, wiralność; zmiany w komunikacji językowej związane z rozwojem jej form – komunikacja internetowa, hipertekst	komunistyczna rzeczywistość i jej język; językowy obraz świata
Teksty z epoki	
Camus A., <i>Dżuma*</i> ; Barańczak S.*, <i>Braki, odrzuty, produkty zastępcze, Co jest grane</i> ; Białoszewski M.*, <i>Do N.N., Głównie, Romans z konkretem, Mironczarnia</i> ; Polkowski J.*, <i>Tak, jestem obcy, Burzliwe okłaski długo nie milknące, Odwiedzają mnie czasami</i> ; Różewicz T.*, <i>Walentynki, Ale kto zobaczy, Ojciec</i> ; Miłosz C.*, <i>Traktat moralny</i> (fr.)*, <i>Który skrzywdziłeś, Zakłęcie, Oeconomia divina, Dar</i> ; Herbert Z., <i>Pan Cogito a pop*, Przesłanie pana Cogito*, Dawni Mistrzowie, Potęga smaku, Raport z obłąkanego miasta*</i> ; Rymkiewicz J.M.*, <i>Sierpień, Emanuel Szafarczyk</i> ; Szymborska W.*, <i>Wszelki wypadek, Terrorysta, on patrzy, Wczesna godzin, Kot w pustym mieszkaniu</i> ; Orwell G., <i>Rok 1984*</i> ; Mrozek S., <i>Tango*</i> ; Nowakowski M., <i>Raport o stanie wojennym*</i> (fr.); Górą Edek*, Libera A., <i>Madame*</i> ; Stasiuk A., <i>Miejsce*</i> ; Tokarczuk O., <i>Profesor Andrews w Warszawie*</i> ; Młynarski W.*, <i>W co się bawić, Sytuacja, Idź swoją drogą</i> ; Przybora J., <i>wybrane piosenki Kabaretu Starszych Panów*</i> (<i>Już czas na sen, Na ryby, Piosenka jest dobra na wszystko</i>); Stachura E.*, <i>Dzienna jazda pociągami, Piosenka dla robotnika rannej zmiany, Opadły mgły, nowy wstaje dzień</i> ; Lem S., <i>Wizja lokalna**</i> (fr.); Bursa A., <i>Pedagogika, Sobota</i> ; Ciechowski G., <i>Biała flaga</i> (Republika); Kapuściński R., <i>Cesarz</i> ; Olewicz B., <i>Autobiografia</i> (Perfect); Masłowska M., <i>Między nami dobrze jest, Wojna polsko-ruska pod flagą biało-czerwoną</i> (fr.), Sartre J.-P., <i>Egzystencjalizm jest humanizmem</i>	Borges J.L.*, <i>Biblioteka Babel</i> ; wybrane teksty z aktualnych numerów miesięczników oraz kwartalników literackich i kulturalnych*; Konwicki T., <i>Mała apokalipsa*</i> ; Głowacki J., <i>Antygona w Nowym Jorku*</i> ; Mrozek S., <i>wybrane opowiadania*</i> (<i>Mały, Kronika obłąkanego miasta</i>); Herling-Grudziński G.*, <i>Godzina cieni</i> (fr.), <i>Wieża**</i> ; Herbert Z.*, <i>Barbarzyńca w ogrodzie</i> (fr.); Rymkiewicz J.M.* <i>Głowa owinięta koszulką</i> (fr.); Białoszewski M., <i>Mój testament śpiącego, Życia sam zapach</i> ; Camus A., <i>Mit Syzyfa</i> (fr.); Dylan B., <i>Odpowie ci wiatr</i> ; Iwaszkiewicz J., <i>Kochankowie z Marony</i> ; Różewicz T., <i>Świadkowie, czyli nasza mała stabilizacja</i> (cz. I); Wojacek R., <i>Gdy pies księżycy, Próba ostatniego wiersza; List od nieznanego poety</i>

filmy: <i>Nad rzeką, której nie ma</i>, reż. A. Barański; <i>Rejs</i>, reż. M. Piwowski; <i>Wino truskawkowe</i>, reż. D. Jabłoński	
Przewidywane osiągnięcia Uczeń utrwała, poszerza i doskonali wiadomości i umiejętności nabyte w szkole podstawowej oraz określone wyżej, a ponadto:	
• rozumie podstawy periodyzacji literatury powojennej, w tym PRL i III RP – I.1.1) • wykazuje się znajomością i rozumieniem omówionych tekstów – I.1.8) • rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych utworów – I.1.9) • rozpoznaje w omówionych utworach sposoby kreowania świata przedstawionego – I.1.10) • rozpoznaje ważne w literaturze powojennej motywy literackie i toposy, w tym m.in. totalitaryzmu, małej stabilizacji, opozycji antykomunistycznej, ucieczki w prywatność, wewnętrznej emigracji, transformacji ustrojowej – I.1.11) • porównuje poznane utwory literackie (np. <i>Raport z oblężonego miasta</i> Z. Herberta z <i>Raportem o stanie wojennym</i> M. Nowakowskiego) – I.1.13)	• rozpoznaje elementy tradycji w poznanych utworach – I.1.2) • rozpoznaje w poznanych utworach cechy egzystencjalizmu, antytotalitaryzmu – I.1.3) • rozróżnia pokolenie „Współczesności”, Nowej Fali i millenialsów; rozpoznaje założenia programowe tych grup, literatury „drugiego obiegu” oraz „Kultury” paryskiej w poznanych utworach – I.1.4) • rozpoznaje w utworach konwencję postmodernistyczną – I.1.6) • rozpoznaje synkretizm rodzajowy i gatunkowy oraz interpretuje jego znaczenie (np. <i>Szumy, zlepy, ciągi</i> M. Białoszewskiego) – I.1.7) • porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego – I.1.11)
LITERATURA PRL–LITERATURA WSPÓŁCZESNA	
Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony

- przedstawia propozycje interpretacji omówionych tekstów, wykorzystując potrzebne konteksty (historycznoliterackie, historyczne, polityczne, kulturowe, filozoficzne, biograficzne, egzystencjalne) – **I.1.14), I.1.15)**
- rozpoznaje obecne w utworach wartości, określa ich związek z problematyką tekstu – **I.1.16)**
- rozróżnia dziennik, powieść science-fiction – **I.1.3)**
- rozpoznaje literackie środki artystyczne – **I.1.4)**
- analizuje, przetwarza i hierarchizuje informacje z omówionych tekstów popularnonaukowych – **I.2.1)**
- charakteryzuje egzystencjalizm – **I.2.5)**
- odczytuje omówione pozaliterackie teksty kultury, stosując odpowiedni dla nich kod – **I.2.6)**
- odróżnia dzieła kultury wysokiej od dzieł kultury popularnej, wskazuje arcydzieła – **I.2.7)**
- wykorzystuje wiedzę o frazeologii w analizie i interpretacji omówionych tekstów i w tworzeniu własnych wypowiedzi – **II.1.1)**
- rozumie zróżnicowanie składniowe wypowiedzi złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście, wykorzystuje je w tworzeniu własnych wypowiedzi – **II.1.2)**
- rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi – **II.1.3)**
- rozumie rolę szyku w zdaniu, zjawisko inwersji i ich rolę w budowaniu znaczeń wypowiedzi – **II.1.4)**
- rozpoznaje i ocenia przejawy mody językowej we współczesnym języku – **II.2.3)**
- posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej – **II.3.5)**
- rozumie stylistyczną funkcję zamierzonego błędu językowego w tekście artystycznym – **II.3.6)**
- rozpoznaje i charakteryzuje w tekstach dezinformację, postprawdę, stereotyp, bańkę informacyjną, wiralność – **II.3.8)**
- charakteryzuje zmiany w komunikacji językowej związane z rozwojem jej form, np. komunikacji internetowej – **II.3.10)**
- stosuje zasady ortografii i interpunkcji – **II.4.1)**
- wykorzystuje składniowo-znaczeniowy charakter interpunkcji w redagowaniu własnych tekstów – **II.4.2)**
- rozróżnia pragmatyczny i etyczny wymiar obietnic składanych w tekstach reklamy – **III.1.8)**
- rozumie zjawisko nowomowy; określa jej cechy i funkcje w tekście – **III.1.10)**
- rozpoznaje aluzje (np. do tragedii greckiej w *Antygonie* w *Nowym Jorku* J. Głowackiego) i określa ich znaczenie w interpretacji utworów – **I.1.12)**
- rozumie i określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w poznanych utworach – **I.1.13)**
- porównuje poznane teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty – **I.2.4)**
- rozpoznaje i charakteryzuje główne style w sztuce nowoczesnej – **I.2.5)**
- rozpoznaje i charakteryzuje style indywidualne poznanych dzieł i autorów – **II.2.6)**
- określa rolę języka w budowaniu obrazu świata – **II.2.4)**
- określa rolę języka jako narzędzia wartościowania w tekstach literackich – **II.2.7)**
- określa cechy stylu wypowiedzi internetowych oraz wartościuje wypowiedzi tworzone przez internautów – **II.2.8)**
- określa rolę języka w budowaniu obrazu świata – **II.3.4)**
- stosuje podstawowe zasady pisowni polskiej – **II.4)**
- pisze interpretacje porównawcze, eseje, reportaże, felietony – **III.2)**
- sięga do literatury naukowej, żeby pogłębić wiedzę przedmiotową – **IV.1)**
- włącza się w życie kulturalne szkoły – **IV.2)**

- uzasadnia własne zdanie – **III.2.1)**
- świadomie buduje wypowiedź językową – **III.2.2)**
- rozumie pojęcie agresji językowej i reaguje na jej przejawy – **III.2.3)**
- formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji – **III.2.4)**

LITERATURA PRL–LITERATURA WSPÓŁCZESNA

Zakres podstawowy

Zakres rozszerzony

- tworzy spójne wypowiedzi, w tym wypowiedź argumentacyjną, szkic interpretacyjny, referat – **III.2.6), III.2.10–11)**
- wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad własnym tekstem, stosuje kryteria poprawności językowej – **III.2.12)**
- przygotowuje różne formy prezentacji własnego stanowiska – **IV.1)**
- porządkuje informacje w problemowe całości, syntetyzuje poznawane treści – **IV.2)**
- korzysta z literatury naukowej i popularnonaukowej – **IV.3)**
- sporządza bibliografię i przypis bibliograficzny – **IV.4)**
- dokonuje krytycznej selekcji źródeł – **IV.5)**
- posługuje się słownikami – **IV.8)**
- wykorzystuje multimedialne źródła informacji i korzysta z zasobów multimedialnych – **IV.9)**
- przygotowuje i prezentuje własne projekty – **IV.12)**
- zna pojęcie hipertekstu – rozpoznaje jego realizację, określa funkcje, umiejętnie z niego korzysta – **IV.13)**

100 godzin ZP i 50 godzin ZR – 150 godzin (pozostałe godziny do dyspozycji nauczyciela)

4. SPOSOBY OSIĄGANIA CELÓW¹

4.1. METODY PRACY NA LEKCJACH JĘZYKA POLSKIEGO

W programie *Oblicza epok* wiedza teoretyczna o epoce jest ściśle powiązana z umiejętnościami praktycznymi, gdyż materiał jest realizowany przede wszystkim metodą pogłębionej analizy i interpretacji tekstu – rozpoczynając każdą lekcję komentarze, przydatne wyjaśnienia pojęć kluczowych oraz zadania pod tekstami umożliwiają wnikliwe odczytanie utworów, uczą umiejętności interpretacyjnych, uwrażliwiają na zapisane w tekstach wartości (sekcja *Wartości i postawy*), rozwijają umiejętności retoryczne uczniów (m.in. argumentowanie, uzasadnianie opinii, dyskusja wokół postawionego problemu), zachęcają uczniów do samokształcenia.

Metody stosowane na lekcjach języka polskiego powinny być dobierane świadomie ze względu na projektowane cele. Każda metoda dzieli się na powtarzalne etapy, które razem składają się na procedurę postępowania dydaktycznego. W programie *Oblicza epok* metody i formy pracy z uczniem służą kształceniu umiejętności odczytywania tekstu na różnych poziomach i w różnych kontekstach. Uczeń staje tym samym w roli badacza – wykorzystuje wiedzę o epoce, autorze, gatunku czy środkach językowych jako narzędzie służące pogłębieniu analizy i interpretacji.

Z tego powodu zasadne wydaje się ograniczenie metod podających na rzecz uczenia problemowego, a także przeniesienie punktu ciężkości z pracy zbiorowej z całą klasą na pracę indywidualną i grupową. Celami tej pracy powinno być przede wszystkim kształcenie myślenia poprzez zlecanie uczniom zadań dotyczących omawianych tekstów. Myśleniu analitycznemu i praktycznemu służą głównie zadania z zakresu analizy tekstu, pozwalające na wykorzystywanie wiedzy pojęciowej i teoretycznej w praktyce, zmierzające do zrozumienia omawianych utworów. Natomiast myśleniu problemowemu służą przede wszystkim zadania z zakresu interpretacji tekstu oraz jego wartościowania (zarówno estetycznego, jak etycznego, w tym oceny przedstawianych w literaturze postaw), pozwalające uczniom na

¹ W pracy nad procedurami osiągnięcia celów i ocenianiem osiągnięć uczniów wykorzystujemy następujące publikacje: Bolesław Niemierko, *Pomiar wyników kształcenia*, WSiP, Warszawa 2004; Merrill Harmin, *Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki?*, CEO, CIVITAS, Warszawa 2005; Paul Black, Christine Harrison, Clare Lee, Bethan Marshall, Dylan Wiliam, *Jak oceniać, aby uczyć?*, CEO, CIVITAS, Warszawa 2006; Danuta Sterna, *Ocenianie kształtujące w praktyce*, CEO, CIVITAS, Warszawa 2006; Robert J. Sternberg, Linda Jarvin, Elena L. Grigorenko, *Mądrość i inteligencja twórczość w nauczaniu*, Łódź 2018.

poszukiwanie odpowiedzi na problemy postawione w tekście. Myśleniu twórczemu służą zaś niektóre zadania z zakresu interpretacji i wartościowania tekstów, a także tematy wypowiedzi pisemnych do samodzielnej realizacji przez uczniów. Odczytanie sensów utworu ma prowadzić do odkrycia zapisanych w nim wartości – osiągnięcie tego celu jest możliwe wyłącznie poprzez zainteresowanie ucznia omawianą problematyką i skłonienie go do indywidualnych refleksji nad czytany tekst.

I. Wstępna faza lekcji

Inicjalna faza lekcji to okazja do stworzenia sytuacji problemowej, określenia celu zajęć i zaciekawienia uczniów omawianymi zagadnieniami. Uaktywnienie klasy już od początku lekcji oznacza także maksymalne wykorzystanie czasu i właściwe ukierunkowanie energii uczniowskiej. W tym celu warto wypróbować następujące pomysły:

- zapisanie na tablicy cytatu z omawianej lektury z prośbą o skomentowanie go przez uczniów;
- sformułowanie tematu lekcji w formie problemu lub pytania; poproszenie uczniów o udzielenie wstępnych, intuicyjnych odpowiedzi;
- zapisanie tematu lekcji, w którym zostało opuszczone ważne pojęcie; poinformowanie uczniów, że celem lekcji jest jego odnalezienie i zdefiniowanie;
- rozdanie krótkich fragmentów utworu literackiego, urwanego tak, aby uczeń spróbował na podstawie własnych skojarzeń uzupełnić ciąg dalszy tekstu;
- uzupełnianie krzyżówki sprawdzającej opanowanie zagadnień z poprzedniej lekcji, z rozwiązaniem, które jest zarazem pojęciem kluczowym dla rozpoczynających się zajęć.

II. Zasadnicza faza lekcji

Przedstawione poniżej konkretne propozycje zorganizowania lekcji nie opisują oczywiście wszystkich metod pracy na zajęciach języka polskiego w liceum i technikum. Łączy je natomiast dążenie do operacjonalizacji działań uczniów oraz do zaangażowania w lekcję wszystkich, a nie tylko wybranych, nacisk na uczenie samodzielności myślenia oraz skutecznego i etycznego komunikowania się z innymi.

Metoda	Najważniejsze cele	Opis i przykład wykorzystania
--------	--------------------	-------------------------------

praca z tekstem	• rozpoznawanie nadawcy i adresata • wyszukiwanie informacji • odczytywanie dosłownych i ukrytych sensów wypowiedzi • nazywanie środków językowych i stylistycznych oraz określanie ich funkcji • formułowanie wniosków na podstawie analizy tekstu, • interpretowanie tekstu, • rozstrzyganie problemów, • wartościowanie.	Metoda pracy z określonym fragmentem tekstu jest kluczowa dla osiągania celów wyznaczonych przez program. Ponadto stwarza ona nauczycielowi wiele możliwości różnorodnych zastosowań na poszczególnych lekcjach. Warto prześledzić przykładowe rozwiązania metodyczne konkretnych zajęć, w tym wypadku oparte na zestawie poleceń poświęconych romantycznemu prometeizmowi (dotyczą one sc. II z III cz. <i>Dziadów</i> A. Mickiewicza): 1. D o kogo Konrad kieruje swoją wypowiedź? Określ wzajemne relacje uczestników tego aktu komunikacji. 2. S formułuj zarzuty, które Konrad stawia adresatowi swojej wypowiedzi. 3. Sformułuj żądania wysuwane przez Konrada. 4. Wskaż przyczyny buntu Konrada przeciwko Bogu. 5. Określ relacje, jakie łączą Konrada z polskim narodem. 6. O dszukaj powody, dla których Konrad domaga się od Boga „rządu dusz”, i wskaż konsekwencje, jakie spotkałyby ludzi, gdyby otrzymał tę władzę. Polecenia do tekstu mogą być potraktowane jako karta pracy uzupełniana indywidualnie przez uczniów podczas lekcji, a następnie zweryfikowana w dowolny sposób.
-----------------	--	--

Metoda	Najważniejsze cele	Opis i przykład wykorzystania
		Nauczyciel może również podzielić uczniów na grupy i wyznaczyć im do opracowania konkretne zagadnienia, np. „Konflikt Konrada z Bogiem” (polecenia 1.–3.), „Stosunek Konrada do ludzi” (polecenia 4.–6.), określając ponadto oczekiwany efekt pracy zespołu (np. plakat, notatka dla klasy). W klasie słabszej, mniej samodzielnej, polecenia można wykorzystać jako schemat zespołowej heurezy, uzupełniany przez nauczyciela dodatkowymi pytaniami.
metaplan	• wyszukiwanie informacji z całości utworu oraz ich porządkowanie w formie graficznej (np. plakat) • poszukiwanie rozwiązania problemu • rozpoznawanie związków przyczynowo-skutkowych między faktami	Uczniowie rozwiązują problem, poszukując odpowiedzi na cztery pytania: „jak jest?”, „jak powinno być?”, „dlaczego nie jest tak, jak powinno być?”, „co należy zrobić, aby zmienić istniejący stan rzeczy?”. Wspólnie porządkują ustalenia. Metoda jest przydatna przy charakteryzowaniu stanu rzeczywistości, z którą styka się bohater literacki (np. ocena polskiego społeczeństwa i wzajemnych relacji między różnymi grupami). Pozwala uporządkować materiał z dłuższego utworu epickiego bądź dramatycznego według określonego kryterium.

studium przypadku	• powiązanie analizowanych fragmentów z problematyką całego utworu literackiego • charakteryzowanie kreacji bohaterów literackich ze zwróceniem szczególnej uwagi na ich psychologiczną komplikację i uwikłanie w problemy (etyczne, społeczne, narodowe) charakterystyczne dla epoki • odczytywanie systemu wartości wpisanego w tekst	Teksty kultury dostarczają nauczycielowi i uczniom różnych przykładów ludzkich postaw wobec rzeczywistości (świata, innych ludzi, Boga). Ich wnikliwa analiza jako swoistych „przypadków” (uwzględniająca np. źródła i konsekwencje określonych zachowań, motywacje działań, ewolucję postaw) winna prowadzić ucznia do uogólnionych wniosków o świecie, stanowiąc zarazem bodziec do autorefleksji. Zrealizowanie owych celów jest jednak możliwe wyłącznie w przypadku spojrzenia na postać nie jak na kreację literacką, lecz jak na żywego człowieka, którego postępowanie jest uwarunkowane czynnikami natury psychologicznej, społecznej, ekonomicznej, politycznej czy kulturowej.
mapa myśli (mapa mentalna)	• notowanie nielinearne • dostrzeganie związków i zależności między różnymi informacjami • selekcjonowanie i hierarchizowanie informacji	Uczniowie gromadzą informacje na temat danego zagadnienia, budując sieć skojarzeniową (wyodrębniają najpierw główne problemy, połączone bezpośrednio z zasadniczym zagadnieniem, następnie każdemu z nich przyporządkowują zestaw informacji, a tym z kolei następne). Mogą używać symboli, rysunków i kolorów. Mapa mentalna sprawdza się przy wprowadzaniu uczniów w problematykę związaną z daną epoką oraz przy porządkowaniu informacji na temat świata przedstawionego wielowątkowych utworów epickich.
dyskusja	• formułowanie i uzasadnianie własnej opinii • przekonywanie innych do własnego stanowiska • przestrzeganie etykiety językowej i etyki wypowiedzi	Poszczególne odmiany dyskusji mogą być wykorzystywane w różnych sytuacjach dydaktycznych, np.: • „Burza mózgów” (każdy ma prawo zgłosić swoje rozwiązanie problemu; propozycje uczniów nie są przez innych komentowane i oceniane) – przydatna w fazie gromadzenia pomysłów (np. zgłaszanie sposobów rozwiązania określonego problemu, przed którym staje bohater literacki), ale także w fazie interpretacji, np. znaczenia metafory, symbolu czy parabolicznych sensów całego dzieła. • „Za i przeciw” (wymaga jednoznacznego opowiedzenia się po jednej ze stron sporu) – warto wykorzystać ten typ dyskusji np. przy ocenianiu kontrowersyjnych bohaterów literackich czy przy komentowaniu różnych propozycji naprawienia stosunków społecznych oraz koncepcji odzyskania niepodległości.
Metoda	Najważniejsze cele	Opis i przykład wykorzystania

projekt	• gromadzenie, selekcjonowanie, hierarchizowanie i syntetyzowanie informacji • współpracowanie z innymi członkami grupy (negocjowanie pomysłów, planowanie i rozdzielanie zadań) • doskonalenie umiejętności publicznego zabierania głosu	Projekt jest zadaniem długoterminowym. Wymaga od nauczyciela precyzyjnego wyznaczenia częściowych zadań i terminów ich realizacji, sformułowania kryteriów oceny oraz dyspozycyjności (konsultacje, sprawozdanie z postępu prac). Zadania projektowe, realizowane najczęściej w małej grupie projektowej, dotyczą konkretnego problemu, a ich zrealizowanie powinno się wiązać z przedstawieniem efektów pracy grupy na forum klasy bądź szkoły. Projekt może dotyczyć np. • przygotowania kampanii reklamowej wybranego produktu lub usługi (kampanii wyborczej kandydata do samorządu uczniowskiego); • zorganizowania szkolnej debaty lub sesji naukowej; • zredagowania i opracowania graficznego gazetki klasowej (klasowego almanachu literackiego) lub przygotowania multimedialnej wystawy; • wystawienia spektaklu (przedstawienia kabaretowego, montażu słowno muzycznego) według samodzielnie przygotowanego scenariusza.
---------	---	--

III. Końcowa faza lekcji

Lekcja jest zamkniętą całością, koniec zajęć jest zatem czasem służącym powtórzeniu zdobytej wiedzy i podsumowaniu rozważań. Nauczyciel może także wykorzystać końcową fazę lekcji na zdobycie informacji zwrotnej, na ile omówione zagadnienia są jasne dla uczniów. Pomoże mu ona podjąć decyzję o ewentualnym przedłużeniu zajęć bądź zadaniu utrwalającej pracy domowej.

W tym celu warto zaproponować następujące zadania:

- odpowiadanie przez uczniów na pytania z lekcji przygotowane wcześniej przez nauczyciela oraz samodzielne sprawdzanie poprawności rozwiązań;
- redagowanie przez uczniów wniosku z lekcji z wykorzystaniem nowo wprowadzonego pojęcia;
- zapisywanie przez uczniów zdań podsumowujących, np. „Na dzisiejszej lekcji dowiedziałem się, że...”, „Wciąż jeszcze mam problemy z...”, „Zaskoczyło mnie, że...”;
- układanie przez uczniów ćwiczeń dotyczących zagadnień omawianych na lekcji – do wykorzystania jako praca domowa lub materiał na kartkówkę / sprawdzian.

Na dobór metod działania – poza projektowanymi celami – będzie mieć wpływ również rodzaj materiału rzeczowego, możliwości uczniów oraz uwarunkowania zewnętrzne (liczebność zespołu klasowego, warunki techniczne, dostępność materiałów niezbędnych do pracy). Zawsze warto pamiętać, że o wartości wybranej metody zadecyduje jej skuteczność i efektywność.

4.2. INDYWIDUALIZACJA PRACY W ZALEŻNOŚCI OD POTRZEB I MOŻLIWOŚCI UCZNIA

Indywidualizacja pracy na lekcjach języka polskiego w liceum ogólnokształcącym i technikum powinna dotyczyć zarówno całej klasy, jak i poszczególnych uczniów. Początek roku szkolnego w klasie warto zatem poświęcić na zbadanie potencjału polonistycznego nowych uczniów, czyli przeprowadzenie „testu na wejście”¹, sprawdzającego przede

¹ Tego typu testy diagnostyczne znajdują się w Klubie Nauczyciela na stronie ucze.pl

wszystkim umiejętności analityczne i interpretacyjne, podstawową wiedzę z zakresu stylistyki i genologii przyswojoną w szkole podstawowej oraz praktyczne umiejętności komunikacyjne (komponowanie i redagowanie wypowiedzi pisemnej, stosowanie się do reguł poprawności gramatycznej, stylistycznej, ortograficznej i interpunkcyjnej). Diagnoza wstępna dotycząca klasy pozwoli na modyfikację planu nauczania w celu dostosowania go do potrzeb konkretnego zespołu (rozszerzenie, dodanie lub eliminacja treści, zwłaszcza w trakcie okresu propedeutycznego).

Ważniejsze wydaje się jednak zróżnicowanie metod pracy i kryteriów oceniania w odniesieniu do poszczególnych uczniów (zespół klasowy nie jest bowiem nigdy tworem homogenicznym, nawet w słabszej klasie nauczyciel zetknie się w uczniem bardziej uzdolnionym, a w mocniejszej – z uczniem wymagającym pomocy).

Indywidualizację pracy ze zróżnicowaną grupą uczniów bardzo ułatwia zastosowanie oceniania kształtującego, a zwłaszcza takich jego elementów jak:

- informowanie o celach lekcji i uściślenie kryteriów oceniania, najlepiej z precyzyjnym określeniem wymagań na poszczególne oceny (uczeń sam może zdecydować, jaki poziom wiedzy i umiejętności jest przez niego możliwy do osiągnięcia);
- informacja zwrotna (w części prac pisemnych warto zrezygnować z wystawiania ocen sumujących wyrażonych cyfrą na rzecz recenzji zawierającej cztery elementy: mocne i słabe strony, wskazówki do poprawy oraz zalecenia na przyszłość; po sprawdzeniu wypracowań przez nauczyciela uczniowie samodzielnie pracują nad poprawą własnych błędów, redagując tekst po raz drugi);
- ocena koleżeńska (najważniejsze jest sformułowanie czytelnych dla uczniów kryteriów oceniania, umożliwiających im refleksję nad osiągnięciami kolegów, np. sprawdzianem, projektem, prezentacją);
- samoocena (szacowanie przez ucznia własnej wiedzy i umiejętności w czasie lekcji daje nauczycielowi możliwość modyfikowania na bieżąco jej przebiegu – w zależności od stopnia opanowania przez klasę treści zaplanowanych do realizacji).

W przypadku ucznia mającego trudności w nauce niezmiernie istotna jest ponadto pozytywna motywacja, polegająca na wyznaczaniu konkretnych zadań dotyczących małej partii materiału i nagradzaniu za ich wykonanie (niekoniecznie oceną szkolną, ważne jest przede wszystkim dostrzeżenie choćby niewielkich postępów). Uczeń uzdolniony powinien natomiast mieć możliwość zaprezentowania swoich osiągnięć na forum klasy bądź szkoły (np. przygotowanie debaty, sesji naukowej, pokazu filmowego, wystawy). Należy go również zachęcać do udziału w konkursach, nie tylko stricte polonistycznych (Olimpiada Literatury i Języka Polskiego), lecz również publicystycznych (reportaż, recenzja), recytatorskich, teatralnych (w zależności od zainteresowań). Uczniowie pasjonujący się określonym tematem (np. epoką, lekturą, prądem artystycznym) mogą z kolei samodzielnie (choć pod nadzorem nauczyciela) przygotować lekcję oraz materiały dydaktyczne dla klasy (karty pracy, ćwiczenia, zadania do pracy w grupach) i wystąpić na zajęciach w roli eksperta.

Pełna indywidualizacja pracy nie zawsze jest możliwa podczas zajęć lekcyjnych ze względu na ograniczenia czasowe oraz konieczność poświęcenia uwagi wielu osobom jednocześnie. Po rozpoznaniu potrzeb konkretnego zespołu klasowego warto poświęcić czas na prowadzenie zajęć dodatkowych dla uczniów uzdolnionych lub – przeciwnie – mających trudności w nauce. Można proponować uczniom pracę w systemie konsultacyjnym (indywidualne spotkania poświęcone pracy nad konkretnymi umiejętnościami) albo wykorzystać możliwości, jakie daje e-learning.

Najczęstszym problemem, z jakim styka się w codziennej praktyce nauczyciel polonista, są specyficzne trudności w nauce czytania i pisania (dysleksja, dysortografia, dysgrafia). Praca z uczniem zmagającym się z tego typu problemami wymaga przede wszystkim dokładnego zapoznania się z aktualną opinią uprawnionej poradni psychologiczno-pedagogicznej, zawierającą informacje o zalecanych dostosowaniach. Do najczęstszych dostosowań należą te dotyczące prac pisemnych:

- umożliwienie zastosowania pisma drukowanego;
- umożliwienie zapisywania pracy na komputerze;
- umożliwienie ustnej poprawy nieczytelnie napisanego lub niedokończonego sprawdzianu; • ocenianie ucznia częściej na podstawie wypowiedzi ustnych niż prac pisemnych;

- wydłużenie czasu pisania pracy.

Nauczyciel pracujący z uczniem mającym specyficzne trudności w nauce czytania i pisania powinien uwzględnić wszystkie zalecenia poradni. Należy jednocześnie uświadomić takiemu uczniowi obecny stan prawny – na podstawie komunikatu dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej w sprawie szczegółowych sposobów dostosowania warunków i form przeprowadzania egzaminu maturalnego w danym roku szkolnym. Szczególnie w klasie maturalnej należy dawać uczniowi, u którego stwierdzono dysleksję lub dysgrafię, rzetelną informację zwrotną opartą na kryteriach maturalnych.

5. PROPOZYCJE KRYTERIÓW OCENY I METOD SPRAWDZANIA OSIĄGNIĘĆ

Ocenianie osiągnięć uczniów nie jest działaniem jednorazowym, lecz wieloetapowym procesem, w którym można wyróżnić kolejne fazy:

1. Ustalenie i podanie uczniom wymagań nauczyciela (przykład dotyczy cyklu lekcji poświęconych poezji Jana Kochanowskiego), np.:
 - znajomość motywów i toposów: *carpe diem*, *non omnis moriar*, arkadia, fortuna z odwołaniem do analizowanych tekstów;
 - umiejętność scharakteryzowania kreacji podmiotu lirycznego i adresata w omawianych tekstach;
 - umiejętność porównania kreacji Boga, człowieka i świata w pieśniach i trenach;
 - umiejętność omówienia elementów postawy stoickiej i epikurejskiej w pieśniach;
 - umiejętność określenia przemian w światopoglądzie Jana Kochanowskiego w trenach oraz wskazanie przyczyn tych przemian;
 - umiejętność wskazywania najważniejszych środków stylistycznych i określania ich funkcji w analizowanych tekstach;
 - podanie najważniejszych cech gatunkowych omawianych tekstów (hymn, pieśń, tren).
2. Zredagowanie zadania sprawdzającego, odpowiadającego podanym wymaganiom, np.:
 - kartkówka (np. krótkie fragmenty tekstów z poleceniem nazwania środków stylistycznych);
 - karta pracy / sprawdzian z zakresu umiejętności analizy i interpretacji tekstu (wybrana pieśń lub tren z zestawem poleceń);
 - praca pisemna: szkic interpretacyjny dowolnej pieśni lub trenu / wypowiedź argumentacyjna (zakres podstawowy), interpretacja porównawcza pieśni i trenu / esej (zakres rozszerzony).
3. Opracowanie schematu oceniania na podstawie podanych uczniom wymagań (ustalenie kryteriów oceniania i przyporządkowanie im określonej liczby punktów).
4. Przeprowadzenie zadania sprawdzającego.
5. Ewentualna korekta schematu oceniania po wstępnej lekturze uczniowskich prac.
6. Ewaluacja (sprawdzenie prac przez nauczyciela lub dokonanie samooceny przez uczniów, sformułowanie informacji zwrotnej przez osobę oceniającą, korekta pracy według zaleceń sprawdzającego).

W przyjętej koncepcji oceniania szczególnie istotne wydaje się jasne i precyzyjne sformułowanie wymagań oraz poinformowanie o nich uczniów, co jest równoznaczne z zawarciem swoistego kontraktu, korzystnego dla wszystkich uczestników procesu dydaktycznego. Znajomość zasad oceniania pozwala uczniom na bieżąco kontrolować stopień opanowania wiedzy i umiejętności. Skonkretyzowanie wymagań przez nauczyciela pomaga mu natomiast w opracowywaniu wiarygodnych (kryterialnych) narzędzi pomiaru dydaktycznego oraz precyzyjnych modeli ich oceniania. Wymagania powinny być przedstawiane uczniom już na początku lekcji (bądź cyklu zajęć), którą nauczyciel zamierza podsumować określoną formą oceniania, nie zaś bezpośrednio przed zadaniem sprawdzającym. Nie służy ono bowiem

zaskakiwaniu ucznia czy „przytąpywaniu” go na niewiedzy – uczeń ma prawo znać zarówno wymagania (dzięki temu może dobrze przygotować się do zadania sprawdzającego), jak i kryteria oceny jego pracy (pozwalają na czytelną diagnozę postępów i obszarów, nad którymi należy jeszcze pracować).